

**ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΟ)**

Διπλωματική Εργασία

Η συμβολή της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας
Οικονομίας στην τοπική ανάπτυξη.
Μια εναλλακτική στρατηγική ανάπτυξης για
την βιομηχανική περιοχή των Οινοφύτων

Μαστροκώστα Αλεξάνδρα

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Νικολαΐδου Σοφία

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

**ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

Η συμβολή της Κοινωνικής και Αλληλεγγύας
Οικονομίας στην τοπική ανάπτυξη.
Μια εναλλακτική στρατηγική ανάπτυξης για την
βιομηχανική περιοχή των Οινοφύτων.

Μαστροκώστα Αλεξάνδρα

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Σοφία Νικολαΐδου

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Θεοδοσία Ανθοπούλου

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη	5
Abstract	6
1. Εισαγωγή	7
2. Μέθοδος έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	9
2.1 Ερευνητικά ερωτήματα	9
2.2 Μεθοδολογική προσέγγιση	10
3. Η Έννοια της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και η συμβολή της στην βιώσιμη τοπική ανάπτυξη.....	11
3.1 Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία	11
3.2 Συμβολή της ΚΑΛΟ στην τοπική ανάπτυξη	17
4. Αποανάπτυξη, Βιομηχανική Οικολογία και Βιομηχανική συμβίωση	21
4.1 Οικολογική κρίση και το ρεύμα της αποανάπτυξης	21
4.2 Στρατηγικές αποανάπτυξης	24
4.3 Βιομηχανική οικολογία και Κ.Α.Λ.Ο.	27
4.4 Βιομηχανική Συμβίωση	32
5. Ανάλυση της Βιομηχανικής περιοχής των Οινοφύτων	35
5.1 Ποιοτικά χαρακτηριστικά	35
5.2 Κοινωνικός – Οικονομικός μετασχηματισμός	37
5.3 Περιβαλλοντική υποβάθμιση	40
5.4 SWOT ανάλυση για την περιοχή των Οινοφύτων	41
5.4.1 Ισχυρά σημεία (Strengths)	42
5.4.2 Αδυναμίες (Weaknesses)	43
5.4.3 Ευκαιρίες (Opportunities)	44
5.4.4 Απειλές (Threats)	45
6. Εναλλακτικό Σενάριο Βιώσιμης Αποανάπτυξης Οινοφύτων	47
6.1 Στόχοι της εναλλακτικής στρατηγικής ανάπτυξης για την περιοχή	47
6.2 Εναλλακτικές στρατηγικές βιώσιμης αποανάπτυξης ΒΙ.ΠΕ. Οινοφύτων	50
6.2.1 Ενεργειακή Βιωσιμότητα	50
6.2.2 Διαχείριση αποβλήτων, Ανακύκλωση και Επαναχρησιμοποίηση Προϊόντων	52
6.2.3 Βιομηχανική Συμβίωση	54
6.2.4 Καινοτόμα γεωργία	56
6.2.5 Ηθική Οικονομία	59
6.2.6 Αυτοοργάνωση – Αυτοδιαχείριση	60
6.2.7 Ενίσχυση τοπικών δεσμών	61
6.2.8 Δικτύωση	61
6.2.9 Συμπέρασμα - Συζήτηση	63
7. Συμπεράσματα	64
Βιβλιογραφία	67

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της βιομηχανικής περιοχής των Οиноφύτων, η ανάλυση των περιβαλλοντικών κυρίως επιπτώσεων που έχει η έντονη παρουσία της βιομηχανίας σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο για την ευρύτερη περιοχή και οι εναλλακτικές προοπτικές ανάπτυξης της, βασισμένες στην αποανάπτυξη και γενικότερα στις αρχές της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Συγκεκριμένα, μελετήθηκαν οι σύγχρονες τάσεις σχεδιασμού για τη βιομηχανική ανάπτυξη όσον αφορά στη διαχείριση των πόρων συνδυάζοντας τις αρχές της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης και την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία. Ως μελέτη περίπτωσης εξετάσθηκε η περίπτωση της βιομηχανικής περιοχής των Οиноφύτων, αναλύοντας τον τρόπο με τον οποίο επηρέασαν οι οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις της έντονης βιομηχανοποίησης σε τοπικό επίπεδο την ευρύτερη περιοχή και εξετάζοντας πως μπορεί να συμβάλλει η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΟ) στον μετασχηματισμό του βιομηχανικά επιβαρυσμένου αναπτυξιακού προτύπου της περιοχής μέσα από την προστασία του περιβάλλοντος και την τοπική ανάπτυξη. Μέσω της συγκεκριμένης εργασίας φιλοδοξούμε να τονίσουμε τη σημασία της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην ανάπτυξη μιας βιομηχανικής περιοχής και να αναδείξουμε προτάσεις που θα στηρίζονται σε μια εναλλακτική στρατηγική ανάπτυξης της περιοχής, μέσω μιας συγκροτημένης διαχείρισης των πόρων και στενής συνεργασίας των επιχειρήσεων στα πλαίσια της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, όπως αυτή έχει εφαρμοστεί σε άλλες αντίστοιχες περιπτώσεις διεθνώς.

Λέξεις Κλειδιά: Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Οινόφυτα, βιομηχανική συμβίωση, βιομηχανική οικολογία, εναλλακτικό εδαφικό όραμα

Abstract

The purpose of this work is the study of the industrial area of Inofyta, the analysis of the environmental impact of the strong presence of industry in economic and social level for the wider region and its alternative development prospects, based on de-development and in general its principles Social and Solidarity Economy. In particular, modern planning trends for industrial development in terms of resource management were studied, combining the principles of sustainable local development and the social and solidarity economy. The case of the industrial area of Inofyta was examined as a case study, analyzing the way in which the economic, environmental and social effects of the intense industrialization affected the wider area and examining how the Social and Solidarity Economy (SSE) can contribute to transformation of the industrially burdened development model of the region through the protection of the environment and the local development. Through this research we aim to emphasize the importance of the Social and Solidarity Economy in the development of an industrial area and to highlight proposals that will be based on an alternative development strategy of the area, through a structured resource management and close cooperation of companies in the social and solidarity economy, as has been applied in other similar cases internationally.

Keywords: Social and Solidarity Economy, Sustainable Development, Inofyta, industrial coexistence, industrial ecology, alternative territorial vision

Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία μελετά τη συμβολή της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΟ) στην τοπική ανάπτυξη μιας βιομηχανικής περιοχής και πιο συγκεκριμένα της Βιομηχανικής περιοχής των Οινοφύτων. Στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης, η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από στασιμότητα, ανισότητες, φτωχοποίηση ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού, υποβάθμιση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής των ανθρώπων. Ταυτόχρονα, γίνεται ολοένα και πιο αντιληπτό ότι οι συμβατικοί θεσμοί αδυνατούν να ικανοποιήσουν βασικές ανάγκες με αποτέλεσμα να αναζητούνται νέοι καινοτόμοι τρόποι δράσης που σχετίζονται με την ιδέα της αποανάπτυξης και της ισορροπημένης κάλυψης όλων των αναγκών. Καθώς η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ενστερνίζεται την έννοια της αποανάπτυξης, βρίσκεται στο επίκεντρο αυτής της αναζήτησης νέων βιώσιμων μοντέλων ανάπτυξης δίνοντας έμφαση στις ανθρώπινες ανάγκες και την προστασία του περιβάλλοντος.

Η ΒΙ.ΠΕ. Οινοφύτων αποτελεί τη μεγαλύτερη άτυπη Βιομηχανική περιοχή της χώρας στην οποία από την αρχή δεν εφαρμόστηκε ένα οργανωμένο σχέδιο για την δημιουργία των απαραίτητων υποδομών που είναι αναγκαίες για την οικονομική λειτουργία των οικονομικών μονάδων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την απουσία οργανωμένης διαχείρισης των αποβλήτων, εκτεταμένη περιβαλλοντική ρύπανση και συνεχείς αντιπαραθέσεις ανάμεσα στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή και στις τοπικές κοινότητες. Αυτά τα προβλήματα απειλούν τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και της τοπικής κοινωνίας και έχουν ως αποτέλεσμα την μείωση των επενδύσεων και κατά συνέπεια τη μείωση της απασχόλησης και της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης.

Το εναλλακτικό αναπτυξιακό μοντέλο που προτείνεται στην παρούσα εργασία για την ΒΙ.ΠΕ. Οινοφύτων αφορά τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη ενός οικοσυστήματος ΚΑΟ που θα περιλαμβάνει διαφορετικές επιχειρηματικές, παραγωγικές και κοινωνικές δραστηριότητες, οι οποίες θα εφαρμόζουν συμμετοχικά και δημοκρατικά μοντέλα διαχείρισης και θα στοχεύουν στην αειφόρο ανάπτυξη, στην ενεργειακή αυτονομία, στην μείωση του οικολογικού αποτυπώματος των οικονομικών δραστηριοτήτων της περιοχής και στην βελτίωση της παραγωγικότητας.

Η παρούσα διπλωματική εργασία μελετά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός οικοσυστήματος εγχειρημάτων και δράσεων ΚΑΟ σε μια συγκεκριμένη βιομηχανική περιοχή, στην ΒΙ.ΠΕ. Οиноφύτων, σε σχέση με τις θεωρητικές βάσεις της αποανάπτυξης, της βιομηχανικής οικολογίας και της βιομηχανικής συμβίωσης. Μέσα από την παραπάνω μελέτη περίπτωσης, γίνεται προσπάθεια να απαντηθούν ζητήματα που αφορούν στη σχέση του εν λόγω οικοσυστήματος με το περιβάλλον, την διατροφή και την διαχείριση της ενέργειας. Επίσης, ερευνάται ο βαθμός στον οποίο οι παραπάνω οι δράσεις που αναπτύσσει ένα οικοσύστημα ΚΑΟ σε μια βιομηχανική περιοχή συμβάλλουν στην αποτελεσματική διαχείριση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Τέλος, διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο μια βιομηχανική συμβίωση αλληλεπιδρά με την τοπική κοινωνία της περιοχής της οποίας χωροθετείται. Μέσα από την παραπάνω ανάλυση, επιχειρείται να διαπιστωθεί εάν οι δράσεις και ο τρόπος λειτουργίας ενός οικοσυστήματος ΚΑΟ σε μια βιομηχανική περιοχή μπορούν να συμβάλλουν στην διαμόρφωση μιας εναλλακτικής αναπτυξιακής στρατηγικής κοινωνικά αποδεκτής και βιώσιμης που μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα που θα ακολουθήσουν ανάλογες περιοχές με βιομηχανικό προσανατολισμό.

Η εργασία δομείται σε επτά κεφάλαια. Τα δύο πρώτα κεφάλαια αποτελούν την εισαγωγή και την παρουσίαση του μεθοδολογικού πλάνου της εργασίας. Στη συνέχεια, ακολουθούν δύο θεωρητικά κεφάλαια στα οποία αναλύεται η έννοια της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, με έμφαση τις τοπικές βιομηχανικές περιοχές καθώς και η έννοια της αποανάπτυξης και της βιομηχανικής συμβίωσης. Στη συνέχεια ακολουθεί η ανάλυση της μελέτης περίπτωσης της εργασίας, αυτής της περιοχής των Οиноφύτων. Έτσι, αρχικά αναλύεται η υφιστάμενη κατάσταση στην περιοχή και εν συνεχεία πραγματοποιείται η SWOT ανάλυση της περιοχής ώστε να αναδειχθούν τα ισχυρά σημεία, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι απειλές για την περιοχή. Στη συνέχεια ακολουθεί η αποτύπωση των στόχων του εναλλακτικού αναπτυξιακού μοντέλου και η παρουσίαση εναλλακτικών σεναρίων βιώσιμης αποανάπτυξης της περιοχής, ενώ τελικά παρουσιάζεται μια πρόταση για την ανάπτυξή της. Τέλος, η εργασία κλείνει με τα συμπεράσματα.

2. Μέθοδος έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

2.1. Ερευνητικά Ερωτήματα

Η παρούσα εργασία στοχεύει να διερευνήσει τις προκλήσεις και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Βιομηχανική περιοχή των Οινοφύτων, με σκοπό να αποτυπώσει παράλληλα ένα εναλλακτικό αναπτυξιακό μοντέλο για την περιοχή μέσα από τον τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, το οποίο θα έχει μακροπρόθεσμα οφέλη όχι μόνο για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον συγκεκριμένο χώρο, αλλά και στο σύνολο της τοπικής κοινωνίας.

Επομένως, το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα είναι το εξής:

Ποιες οι σύγχρονες τάσεις σχεδιασμού για τη βιομηχανική ανάπτυξη όσον αφορά στη διαχείριση των πόρων, συνδυάζοντας τις αρχές της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης και τις αρχές και δράσεις της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας;

Τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας, σύμφωνα πάντα το σκοπό της μελέτης είναι τα εξής:

- Πώς επηρέασαν οι οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις της έντονης βιομηχανοποίησης σε τοπικό επίπεδο την ευρύτερη περιοχή των Οινοφύτων;

- Πώς μπορεί να συμβάλει η ΚΑΟ στον μετασχηματισμό του βιομηχανικά επιβαρυσμένου αναπτυξιακού προτύπου της περιοχής, μέσα από πρακτικές που στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην τοπική ανάπτυξη;

2.2. Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την απάντηση των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων είναι αυτή της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Συγκεκριμένα, για την απάντηση του βασικού ερευνητικού ερωτήματος πραγματοποιήθηκε ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας η οποία σχετίζεται με μελέτες που είναι βασισμένες στις έννοιες της αποανάπτυξης, της βιομηχανικής συμβίωσης και βιομηχανικής οικολογίας ως σύγχρονων τάσεων σχεδιασμού βιομηχανικής ανάπτυξης όσον αφορά στη διαχείριση των κοινών πόρων, με μια παράλληλη προσπάθεια σύνδεσής τους με τη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη και την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία.

Όσον αφορά την απάντηση του πρώτου επιμέρους ερευνητικού ερωτήματος μελετήθηκε η υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής των Οινοφύτων, δίνοντας έμφαση στις επιπτώσεις που έχει η βιομηχανοποίηση της περιοχής στον οικονομικό, τον περιβαλλοντικό και τον κοινωνικό τομέα. Για τις ανάγκες της αποτύπωσης της υφιστάμενης κατάστασης της περιοχής ανατρέξαμε τόσο σε επίσημες κρατικές αρχές όπως η ΕΛΣΤΑΤ, σε αρχεία του Δήμου Οινοφύτων, σε μελέτες που σχετίζονται με την περιοχή όσο και σε δημοσιογραφικά άρθρα και σχετικές σελίδες στο διαδίκτυο.

Σχετικά με το δεύτερο ερευνητικό υποερώτημα, πραγματοποιήθηκε μια SWOT ανάλυση, βασισμένη στα στοιχεία που βρέθηκαν και αποτυπώνουν την υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής. Επιπλέον, σχετικά με τις προτάσεις και τις καλές πρακτικές πραγματοποιήθηκε ο συνδυασμός των αποτελεσμάτων της βιβλιογραφικής ανασκόπησης μελετών που σχετίζονται με την ανάπτυξη τοπικών βιομηχανικών πόλεων με κριτήριο τη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη και την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία και των αποτελεσμάτων της SWOT ανάλυσης της περιοχής.

3. Η Έννοια της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας & η συμβολή της στην βιώσιμη τοπική ανάπτυξη

3.1. Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Η κοινωνική οικονομία και η οικονομία της αλληλεγγύης προέρχονται από την κοινωνική οικονομία, η οποία εμφανίστηκε κατά την πρώιμη περίοδο της δυτικής εκβιομηχάνισης, τον δέκατο ένατο αιώνα, όταν η φτώχεια στα αστικά κέντρα αποτελούσε βασική ανησυχία. Ο Ουαλός κοινωνικός μεταρρυθμιστής Robert Owen ίδρυσε το συνεταιριστικό κίνημα εκείνη την εποχή και συνεταιρισμοί και ενώσεις έγιναν "η πρώτη γραμμή άμυνας" σε συγκέντρωση για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων (Laville, 2011).

Η κοινωνική οικονομία ορίστηκε ως ο "τρίτος τομέας" της οικονομίας κατά τη μεταπολεμική περίοδο, όταν η οικονομία της αγοράς θεωρήθηκε υπεύθυνη για τη ρύθμιση της περιουσίας και των νομισμάτων και όταν το κράτος πρόνοιας θεωρήθηκε ο κύριος φορέας για κοινωνική δράση μέσω της ανακατανομής του πλούτου (Laville, 1994). Η κοινωνική οικονομία που διαδραμάτιζε αυτό το ρόλο του "τρίτου τομέα" αντιπροσώπευε όλες τις άλλες μορφές οργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων των μη κερδοσκοπικών και των μη κυβερνητικών δραστηριοτήτων.

Οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές, οι επαναλαμβανόμενες οικονομικές κρίσεις, καθώς και η αποτυχία του κράτους πρόνοιας να επιλύσει κοινωνικά ζητήματα, συνέβαλαν όλες στην αναγέννηση της κοινωνικής οικονομίας τη δεκαετία του 1990. Οι ανισότητες διευρύνθηκαν και τα περιβαλλοντικά ζητήματα επεκτάθηκαν σε τοπική και παγκόσμια κλίμακα, οδηγώντας σε ανανεωμένο ενδιαφέρον για την κοινωνική οικονομία (Laville & Cattani, 2006).

Σχεδόν 10 χρόνια μετά την πρώτη Διάσκεψη Κορυφής της Γης, οι συμμετέχοντες στο πρώτο Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ το 2001 (Πόρτο Αλέγκρε, Βραζιλία) συσπειρώθηκαν γύρω από τη φράση "Ένας άλλος κόσμος είναι

εφικτός". Η κοινωνική οικονομία θεωρήθηκε ότι διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο σε αυτή τη νέα παγκόσμια τάξη. Για ορισμένους, η έννοια της "κοινωνικής οικονομίας" ήταν ανεπαρκής, καθώς ο όρος αυτός συνδεόταν υπερβολικά στενά με τον τρίτο τομέα εκείνη την εποχή. Προβλήθηκαν επιχειρήματα για την αμφισβήτηση ενός ορισμού της κοινωνικής οικονομίας που βασίζεται αποκλειστικά στο είδος της οντότητας ή του νομικού καθεστώτος.

Από την προσπάθεια αυτή, ο όρος "οικονομία των πολιτών και της αλληλεγγύης" επινοήθηκε για να ληφθούν υπόψη πολλές άλλες πρωτοβουλίες που προέκυψαν, ιδίως στην Ευρώπη, οι οποίες δεν ήταν ούτε μη κερδοσκοπικές ούτε μη κυβερνητικές (Laville, 2011). Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, για παράδειγμα, μπορούσαν να οικοδομηθούν βάσει κοινωνικών αξιών και να έχουν τη θέση τους σε αυτό που αποκαλούμε "κοινωνική οικονομία και οικονομία αλληλεγγύης" (Social And Solidarity Economy - SSE), κυρίως στις γαλλόφωνες, ισπανόφωνες, ιταλικές και πορτογαλόφωνες χώρες, στην Ευρώπη και την Αμερική.

Όπως ορθώς επισημαίνει η Fraisse (2003), η SSE ερμηνεύεται με διαφορετικούς τρόπους σε ολόκληρο τον κόσμο. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, τα μέλη της SSE στοχεύουν στη συστημική μεταμόρφωση της οικονομίας στο σύνολό της, διαμέσου "όλων των διαφορετικών τρόπων με τους οποίους οι ανθρώπινες κοινότητες ικανοποιούν τις ανάγκες τους και δημιουργούν μέσα διαβίωσης μαζί", συμπεριλαμβανομένου του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, και στο πλαίσιο μιας "αντι-ηγεμονικής πολιτικής οικονομίας" ή μιας μετα-καπιταλιστικής ατζέντας (Kawano, 2013).

Σε άλλα πλαίσια, όπως η Δυτική Ελβετία, η στάση είναι πιο «λεπτή»: η SSE είναι συμπληρωματικό της οικονομίας της αγοράς και όχι εναλλακτικό. Στις Φιλιππίνες, η στρατηγική συνίσταται στη δημιουργία αλυσίδων εφοδιασμού στην κοινωνική οικονομία και την οικονομία της αλληλεγγύης, κυρίως στις αγροτικές περιοχές (Sahakian & Dunand, 2015).

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο δημόσιος τομέας αναλαμβάνει επίσης τον ρόλο της προώθησης της οικονομίας της αλληλεγγύης, όπως συμβαίνει στο Λουξεμβούργο, το οποίο έχει διορίσει ένα Υπουργείο Εργασίας, Απασχόλησης και

Κοινωνικής Οικονομίας και Αλληλεγγύης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, υπάρχει κίνδυνος ο δημόσιος τομέας να μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην κοινωνική οικονομία και την οικονομία της αλληλεγγύης αναθέτοντας σε τρίτους βασικές κοινωνικές υπηρεσίες, υπό το πρόσχημα της αλληλεγγύης, ένα θέμα που έχει συζητηθεί έντονα στους κύκλους των ΜΜΕ. Όπως επισήμανε και ο Bernard Eme, η χρήση οργάνων μπορεί να γίνει και με τους δύο τρόπους: οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών μπορούν επίσης να υποστηρίξουν τις αξίες της αλληλεγγύης προκειμένου να έχουν πρόσβαση στα κρατικά οφέλη.

Ως κοινωνικό κίνημα, η κοινωνική οικονομία και η οικονομία της αλληλεγγύης (SSE) έχει αυξηθεί από τις τοπικές δραστηριότητες στα περιφερειακά και διεθνή δίκτυα μελών, συμπεριλαμβανομένων ερευνητών και επαγγελματιών. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο απλούστερος όρος "αλληλέγγυα οικονομία" είναι ο προτιμώμενος όρος, ο οποίος προέκυψε από το Κοινωνικό Φόρουμ των Ηνωμένων Πολιτειών το 2007 και είχε ως αποτέλεσμα την έναρξη του Αμερικανικού Δικτύου Αλληλεγγύης Οικονομίας (Solidarity Economy Network - SEN) (Kawano et al., 2009).

Στη Λατινική Αμερική, η SSE έχει συνδεθεί με το νέο πρότυπο "ανάπτυξης" που ονομάζεται *buen vivir* (καλή ζωή) και έχει συζητηθεί στη βιβλιογραφία από αρκετούς συγγραφείς. Λιγότερα είναι γνωστά για τις πρωτοβουλίες των ΜΜΕ στην Ασία και την Αφρική. Εννοιολογικά, η SSE εμπνέεται από την έννοια της αμοιβαιότητας που προβάλλει ο Karl Polanyi, (2001) ο οποίος, όπως φημίζεται, υποστήριξε ότι η οικονομία είναι "ενσωματωμένη" στον κοινωνικό τομέα, έχει κοινωνικό σκοπό και είναι υποδεέστερη και αδιαχώριστη από τις κοινωνικές σχέσεις. Στο έργο του προτείνονται τέσσερα μοντέλα ιδανικού τύπου: (1) η οικονομία της αγοράς, και μη αγοραίες οικονομίες, συμπεριλαμβανομένης (2) της αυτονομίας (συμπεριλαμβανομένης της κατοχής κατοικίας ή των σχέσεων μεταξύ μελών της οικογένειας), (3) της αναδιανομής (συνήθως μέσω της κυβέρνησης) και (4) της αμοιβαιότητας.

Πολλοί συγγραφείς έχουν υποστηρίξει την ανάγκη η κοινωνική οικονομία και η οικονομία της αλληλεγγύης να είναι πολυδιάστατη, να περιλαμβάνει διάφορα είδη οντοτήτων, να εργάζεται προοδευτικά για την επίτευξη στόχων αλληλεγγύης, σε μια πιο πλουραλιστική οικονομία και σε αυτά τα τέσσερα ιδανικά είδη (Kawano et

al.,2009). Το δίκαιο εμπόριο είναι ένα παράδειγμα της SSE στην πράξη, το οποίο συνδέεται με τα διάφορα ιδανικά είδη του Polanyi (2001): τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο εμπορίας πραγματοποιούνται με αλληλεγγύη μεταξύ καταναλωτών και παραγωγών, αλλά οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να τύχουν κρατικής στήριξης (π.χ. αναδιανομή), καθώς και να συνδεθούν με την οικονομία της αγοράς και με δραστηριότητες νοικοκυριών, όπως η βιοτεχνία στο σπίτι.

Η έννοια της αλληλεγγύης τείνει προς τον ορισμό της αμοιβαιότητας να υπερβαίνει τη διττότητα της προσφοράς, της λήψης και της υποχρέωσης ανταμοιβής, των ανταλλαγών μεταξύ και μεταξύ των διαφόρων υποομάδων. Η αμοιβαιότητα στην οικονομία της αλληλεγγύης συνεπάγεται συμπληρωματικές σχέσεις που βασίζονται στην εθελοντική αλληλεξάρτηση, ή "στην επένδυση στο δυναμικό της αλληλεγγύης, συνειδητά αλληλεξαρτώμενο από άλλους" (Servet, 2016). Πρόκειται για μια σημαντική διάκριση θεωρητικά, καθώς σημαίνει ότι η SSE δεν αφορά μόνο την αμοιβαιότητα σε ολέθριες καμπές, εξ ανάγκης, προς τις σχέσεις του "αφέντη και του σκλάβου", αλλά μάλλον από το ενδιαφέρον για τα κοινά και την κοινότητα.

Αξίζει να επισημανθεί το έργο της Elinor Ostrom (1990), όπου η συλλογική δράση μπορεί να βασίζεται στην εθελοντική συμμετοχή και στον προσδιορισμό των αναγκών, πέραν της ατομικής ανάγκης ή της ανάγκης μιας ομάδας που ενδιαφέρεται για τον εαυτό της, σε ευρύτερες κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανάγκες. Οι Sahakian & Servet (2016) προτείνουν τον όρο "κοινή χρήση" για να περιγράψουν μορφές κοινής χρήσης που ευθυγραμμίζονται με την έννοια της συλλογικής δράσης.

Η SSE θεωρείται γενικά ότι τοποθετεί τον άνθρωπο στο κέντρο της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Η SSE επιδιώκει να ενισχύσει την αλληλεγγύη αποδίδοντας μεγαλύτερη σημασία στους ανθρώπους, παρά στη συσσώρευση κεφαλαίου ή κερδών. Αυτό που ενέπνευσε τις πρώιμες συνεργατικές κινήσεις του δέκατου ένατου αιώνα και συνεχίζει να προωθεί τις προσπάθειες στη SSE σήμερα είναι οι περιορισμοί που πρέπει να επιτευχθούν και συγκεκριμένα, τα χρηματοοικονομικά κέρδη για τους επενδυτές που υπόκεινται σε περιορισμούς (Laville, 2011).

Μια άλλη πτυχή είναι η έμφαση που δίνεται στα συστήματα διακυβέρνησης. Η SSE προωθεί τις δημοκρατικές διαδικασίες στους κόλπους των οργανισμών: Οι οντότητες SSE είναι συνήθως αυτοδιαχειριζόμενες, αυτοοργανωμένες και γενικά ανεξάρτητες από την κρατική υποστήριξη. Σύμφωνα με τον Laville (2003), η SSE αφορά τελικά την προώθηση της δημοκρατίας σε τοπικό επίπεδο μέσω της οικονομικής δραστηριότητας, ή τον "εκδημοκρατισμό" της οικονομίας βάσει της συμμετοχικής δέσμευσης όλων των πολιτών. Το όραμα είναι να συμπεριληφθούν όλα τα είδη ανθρώπων στην οικονομική ζωή, να συμμετάσχουν ως οικονομικοί παράγοντες, τις περισσότερες φορές σε επίπεδο κοινότητας. Σε περιπτώσεις όπως αυτή του Παγκόσμιου Νότου, η επικέντρωση είναι συχνά στα αγροτικά περιβάλλοντα και στη συμμετοχή των φτωχών ως κύριων ενδιαφερόμενων φορέων σε οικονομικές δραστηριότητες (Sahakian & Dunand, 2015).

Για να συνοψιστούν ορισμένες από τις κατευθυντήριες αρχές που διατυπώνονται από τους παράγοντες της SSE, στόχος της οικονομίας αυτής είναι να προσφέρει "υπηρεσία στα μέλη της ή στην κοινότητα πριν από το κέρδος, αυτόνομη διαχείριση, δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων και την υπεροχή των ατόμων και της εργασίας έναντι του κεφαλαίου κατά την κατανομή των εσόδων" (Defourny et al., 2000). Οι δραστηριότητες θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν ορισμένες μορφές κοινωνικής επιχειρηματικότητας, κοινοτικά νομίσματα, προγράμματα μικροπιστώσεων, καθώς και ορισμένους συνεταιρισμούς εργαζομένων, καταναλωτών και παραγωγών, κοινοτικούς κήπους ή υποστηριζόμενη από την κοινότητα γεωργία, προγράμματα κοινωνικής επανένταξης, πλατφόρμες ανταλλαγής με βάση την κοινότητα, πρωτοβουλίες αυτοεξυπηρέτησης, κοινές υπηρεσίες και αγαθά, ασφάλειες και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, κτλ.

Ο βαθμός στον οποίο αυτές οι δραστηριότητες εμπίπτουν στην αιγίδα της SSE θα εξαρτηθεί από το αν επιδιώκουν σταδιακά να συμμετάσχουν σε αυτήν την οικονομία (Baranzini & Swaton, 2013), η οποία θα πρέπει να αξιολογηθεί όχι μόνο στη θεωρία και τον λόγο, αλλά και στην πράξη. Στη Γενεύη, στην Ελβετία, οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να συμμετάσχουν στη SSE πρέπει να υπογράψουν μια χάρτα και στο πλαίσιο αυτό, συμμορφώνονται με τη διαφάνεια στην υποβολή εκθέσεων, με δραστηριότητες συλλογικού/δημόσιου συμφέροντος, με την οικονομική

αυτονομία τους από επιδοτήσεις ή άλλες μορφές στήριξης και με στόχο τους την κερδοφορία.

Οι επιχειρήσεις αυτές δεσμεύονται για τη σταδιακή εφαρμογή, για 2 χρόνια, μιας πολιτικής περιβαλλοντικής διαχείρισης, συμμετοχικών μορφών διαχείρισης και πολιτικών κοινωνικής διαχείρισης που θα εστιάζονται στην ποικιλομορφία και την ευημερία των εργαζομένων (Sahakian, 2016). Όλοι οι τομείς της οικονομίας εκπροσωπούνται, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών, αλλά και των τραπεζικών και ασφαλιστικών εταιρειών, των στεγαστικών συνεταιρισμών, των υπηρεσιών τροφίμων, των τεχνών και της αναψυχής, της κατάρτισης και της εκπαίδευσης, μεταξύ άλλων.

Πολλές δραστηριότητες SSE υπάρχουν ως επίπεδο βάσης, είτε περιθωριοποιημένες είτε κρυμμένες μέσα στην κυρίαρχη οικονομία της αγοράς (Kawano et al., 2009). Η SSE τείνει να περιλαμβάνει δραστηριότητες μικρότερης κλίμακας, τοπικές ή περιφερειακές. Σε ορισμένα πλαίσια, η φιλοδοξία είναι να συνδεθούν οι διάφορες δραστηριότητες SSE με μια προσέγγιση αλυσίδας εφοδιασμού, όπως συμβαίνει στις Φιλιππίνες, όπου οι εταιρείες βιολογικών πρώτων υλών και οι γαλακτοκομικές εκμεταλλεύσεις συνεργάζονται με τις οργανώσεις δίκαιου εμπορίου (Sahakian & Dunand, 2015).

Παραδείγματα μεγαλύτερων επιχειρήσεων SSE και περιφερειακών προσπαθειών είναι λιγότερο συνηθισμένα, εγείροντας ζητήματα δυνατότητας κλιμάκωσης. Το κλασικό παράδειγμα μιας δραστηριότητας SSE μεγαλύτερης κλίμακας είναι η Mondragón, ένας συνεταιρισμός που εδρεύει στη βασκική περιφέρεια της Ισπανίας, ο οποίος αποτελείται από 258 επιχειρήσεις που οργανώνονται σε ένα ομόσπονδο σύστημα διακυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένων των κοινών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και της τεχνικής υποστήριξης (Kaswan, 2014). Οι συνεταιρισμοί στην κομητεία του Trento, βόρεια Ιταλία, είναι επίσης ισότιμοι με το παράδειγμα της Mondragón όσον αφορά την κλίμακα και την αποτελεσματικότητα, σύμφωνα με πρόσφατη εμπειρική έρευνα (Peyrega & Prades, 2013).

Η έννοια της ομοσπονδιακής συνεργασίας, της ανταλλαγής υπηρεσιών και της προώθησης των δημοκρατικών διαδικασιών λήψης αποφάσεων βρίσκεται σε εξέλιξη σε διάφορα πλαίσια, συμπεριλαμβανομένου του Conseil québécois de la co-opération et de la mutualité, στον Καναδά και της Δημοκρατικής Συνεργασίας με επίκεντρο τους Αειφόρους Συνεταιρισμούς στο Cleveland του Οχάιο.

3.2. Συμβολή της ΚΑΛΟ στην Τοπική Ανάπτυξη

Η συνεχής αποδιοργάνωση των κρατών πρόνοιας, καθώς και η αποτυχία των πολιτικών να δώσουν λύσεις σε διάφορα καίρια θέματα έχουν φέρει στο φώς τα ζητήματα της ενδογενούς ανάπτυξης. (Κουρλιούρος, 2016). Οι φορείς της Κ.Α.Λ.Ο. έχουν άμεσο ρόλο στην διαδικασία της επανατοπικοποίησης της οικονομίας. Σύμφωνα με τους Καπογιάννη & Νικολόπουλο (2012), «η επανατοπικοποίηση είναι μια διαδικασία επαναφοράς και επαναπροσδιορισμού της σχέσης μας με τον (συλλογικό) χώρο- τόπο. Ειδικότερα στο οικονομικό πεδίο, αυτή επιτυγχάνεται με την επιστροφή της πραγματικής οικονομίας, με τη μείωση των αποστάσεων παραγωγών και καταναλωτών ... αντιστρέφοντας την ιεραρχία και την εξέλιξη της (παγκοσμιοποιημένης) οικονομίας με το τοπικό να αποκτά προτεραιότητα έναντι του παγκόσμιου». Η βελτίωση της κοινωνικής οικονομίας βρίσκεται σε αρμονία με τις πολιτικές αποκέντρωσης και με την αυξανόμενη έμφαση των αναπτυξιακών πολιτικών στην τοπική διάσταση (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010).

Όπως είναι γνωστό η στήριξη της κοινωνικής ένταξης και συνοχής, καθώς και αναδιάταξη της παραγωγής των τοπικών οικονομιών συνεισφέρεται από τους φορείς της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Οι φορείς αυτοί προσφέρουν αξιοσημείωτη δυναμική πάνω στον τομέα της ανάπτυξης του κοινωνικού κεφαλαίου, αφού προσφέρουν αποτελέσματα που σε ατομικό επίπεδο δεν θα μπορούσαν να γίνουν. Έρευνες έχουν δείξει ότι όταν οι άνθρωποι ενεργούν με συλλογικό και όχι ατομικό τρόπο τότε η εμπιστοσύνη αυξάνεται, εγκαθίστανται τα θεμέλια για την τοπική ανάπτυξη αλλά ταυτόχρονα μειώνονται και οι κοινωνικές συναλλαγές (Bauby,

2018). Σύμφωνα με τον Γεώρμα (2013) «η Κ.Α.Λ.Ο. έχει δείξει ότι είναι ένα σημαντικό εργαλείο για σταθερή και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, για την καλλιέργεια μιας πλουραλιστικής επιχειρηματικότητας στο τοπικό επίπεδο, για μια

δικαιότερη διανομή του κοινωνικού πλούτου, την αντιμετώπιση νέων κοινωνικών αναγκών και την εμπάθυνση της κοινωνικής δημοκρατίας». Χρειάζεται όμως, η παραγωγική συνεργασία μεταξύ του δημόσιου, του ιδιωτικού τομέα και των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. με αποτέλεσμα να επιτευχθεί ένα υψηλότερο επίπεδο βιώσιμης ανάπτυξης και βιοτικού επιπέδου (Bauby, 2018).

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις συγκριτικά με τον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα θεωρούνται από όλους πιο ευέλικτες και σίγουρα με λιγότερη γραφειοκρατία. Αυτό που τις ξεχωρίζει είναι το γεγονός ότι απασχολούν εργαζομένους από την τοπική τους κοινωνία με αποτέλεσμα να ενσωματώνονται οι τοπικές τους σχέσεις. Μέσα από την εργασία τους, προσθέτονται οφέλη που οδηγούν στην εξοικονόμηση πόρων. Τα παραπάνω οφέλη μπορεί να είναι είτε περιβαλλοντικά, είτε κοινωνικά (Hostick et al.,

2011). Αυτό που ξεχωρίζει τον τρίτο τομέα από τους υπόλοιπους είναι η συμβολή του στην παροχή υπηρεσιών εργασιακής επανένταξης κάτι που βοηθάει στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Σύμφωνα με τους (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010), και με τον νόμο Ν. 4430/2016 (αρ.14) που ορίζει τους φορείς Κ.Α.Λ.Ο. ως Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων και Ειδικών Ομάδων μεταξύ άλλων. Με λίγα λόγια, η Κ.Α.Λ.Ο. αποκαλείται ως μια «ολική λύση» για τον κοινωνικό αποκλεισμό που υπάρχει, διότι ενθαρρύνει την συλλογική αυτό-βοήθεια, ενισχύει την ατομική εμπιστοσύνη δηλαδή ο κάθε άνθρωπος να έχει περισσότερη εμπιστοσύνη στις δυνατότητες του, την αυτοπεποίθηση, την ανάπτυξη διάφορων δεξιοτήτων. (Γεώργιας, 2018). Από την άλλη όμως παρατηρείται, ότι στην κοινωνική οικονομία ανατίθενται βαρύτερες ευθύνες, για τις οποίες πρέπει τόσο το κράτος, όσο και η ιδιωτική κερδοσκοπική οικονομία να έχουν την κύρια ευθύνη και να διαθέσουν πόρους. Γίνεται, δηλαδή, λόγος περί «γκετοποίησης» και περιορισμού της κοινωνικής οικονομίας σε περιοχές ακραίων φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού και αποστέρησης (Γεώργιας, 2018). Οι φορείς της Κ.Α.Λ.Ο., όμως, δεν καλείται στην εργαλειοποίηση της ως «σωσίβιο» του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας στη θέση του κράτους ή των Ο.Τ.Α. (Καπογιάννης & Νικολόπουλος, 2012). Αντίθετα, ο κύριος στόχος της πρέπει να είναι η παραγωγική αναδιάταξη των τοπικών περιοχών.

Αν στοχεύσουμε στην τοπική οικονομική ανάπτυξη μπορούμε να αναδείξουμε τα κύρια σημεία ισορροπίας που υπάρχουν ανάμεσα στις αγορές, τις κοινωνίες και το περιβάλλον με την υποστήριξη συνεργατικών εγχειρημάτων και διαδικασιών

κυκλικής οικονομίας. Παρατηρείται ότι οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο., μέσω της ενδογενούς και αυτοδύναμης ανάπτυξης που προκαλούν, συμβάλουν τόσο στην οικονομική ανάπτυξη αλλά και στην κοινωνική των τοπικών κοινωνιών. Μέσα από τον τρόπο οργάνωση και λειτουργίας των επιχειρήσεων αυτών, παρέχεται η κινητοποίηση περισσότερων πόρων, η συγκράτηση των κεφαλαίων στον κοινωνικό χώρο που λειτουργούν, καθώς και του παραγόμενου πλεονάσματος με συνέπεια την επιπλέον ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης (Οικονόμου, 2011). Επικεντρώνοντας περισσότερο στις περιοχές με αγροτική παραγωγική δυναμική, αλλά και με δυνατότητες μεταποίησης, η κοινωνική καινοτομία και η κοινωνική επιχειρηματικότητα μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά βοηθήματα στην προώθηση της τοπικής ανάπτυξης. Όπως αναφέρει ο Τσομπάνογλου (2013), «οι συνεταιρισμοί είναι τα κύτταρα παραγωγής που μειώνουν το κόστος της εμπορικής σύνδεσης μιας παραγωγικής μονάδας, λειτουργούν σαν ενιαίες μορφές παραγωγής, μεταποίησης, εμπορίας, μεταφορών, διάθεσης, εξαγωγής, προώθησης, αλλά και χρηματοδότησης». Σε μια κοινότητα, δηλαδή, χρειάζονται συμπράξεις, με αποτέλεσμα η οικονομία της να καταστεί βιώσιμη έναντι της επικράτησης των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Ο Ν. 4430/2016 δίνει έμφαση στην τοπική ανάπτυξη μέσω των αντίστοιχων φορέων Κ.Α.Λ.Ο. Το νέο θεσμικό πλαίσιο προβλέπει και οριοθετεί τις έννοιες της κοινωνικής ωφέλειας και της βιώσιμης ανάπτυξης και αναφέρεται σε πολλές ενδεικτικές δραστηριότητες που θα μπορούσαν να συντελεστούν σε τοπικό επίπεδο. Δραστηριότητες σαν αυτές είναι η αειφόρος γεωργία, η τοπικά και κοινωνικά υποστηριζόμενη γεωργία ή κτηνοτροφία, που βοηθούν στην ανάπτυξη απευθείας εμπορικών σχέσεων μεταξύ παραγωγών, η παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σε μικρή κλίμακα, η μείωση της παραγωγής αποβλήτων και απορριμμάτων σε τοπικό επίπεδο με συμμετοχή των πολιτών και των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε μια περιοχή, η διατήρηση της παραγωγικής ή πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε τόπου κλπ. (Αμπελιώτης et. al, 2018). Με την κατάλληλη καθοδήγηση και υποστήριξη, πολλές βιομηχανικές και αγροτικές προκλήσεις και ανάγκες θα μπορούσαν να γυρίσουν σε ευκαιρίες για την ανάπτυξη φορέων Κ.Α.Λ.Ο.

4. Αποανάπτυξη, Βιομηχανική Οικολογία και Βιομηχανική Συμβίωση

4.1 Οικολογική κρίση και το ρεύμα της αποανάπτυξης

Η μετάβαση στην έννοια της αποανάπτυξης και ο ορισμός του περιεχομένου της ήταν αποτέλεσμα χρόνιων συζητήσεων και σκέψεων κυρίως φιλοσοφικού και κοινωνικοπολιτικού χαρακτήρα από στοχαστές οι οποίοι είχαν ως ορμητήριο το ρεύμα της μετα-ανάπτυξης. Τα αποτελέσματα της ανάπτυξης που ακολούθησαν μετά τη βιομηχανική επανάσταση φαίνεται να είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την οικολογική κρίση. Ήδη από τον 18^ο αιώνα υπήρχε προβληματισμός σχετικά με το εύρος και το όριο κατανάλωσης των φυσικών πόρων, καθώς και για το ότι παρατηρείται να βαδίζουμε από μία σταθερή ενεργειακή κατάσταση σε μία αμφίβολη.

Ο John Stuart Mill (1806-1873) μελέτησε τα οικολογικά και ενεργειακά ζητήματα και προσπάθησε να επιστήσει την προσοχή της κοινωνίας στην αναγκαιότητα για εύρεση τρόπων για σταθεροποίηση του πληθυσμού και του κεφαλαίου, προς αποφυγή ανυπολόγιστων οικολογικών και κοινωνικών καταστροφών.

Η αποφυγή της συσσώρευση του πλούτου είναι σύμφωνα με τον Mill ο μόνος δρόμος προς την ευδαιμονία του κοινωνικού συνόλου, καθώς η όλο και περισσότερη παραγωγή και κατανάλωση δεν θα αποτελεί τον αυτοσκοπό. Περνώντας στον 19ο αι. η συζήτηση συνεχίζεται με τους Ivan Illich (1926-2002) και ο André Gorz (1923-

2007) οι οποίοι ήταν συζητητές ενός προτεινόμενου σχήματος λιτότητας ως προσωπική επιλογή, αλλά και πλήθος άλλων στοχαστών για να φτάσουμε αρκετά χρόνια αργότερα στη δεκαετία του 1970, όπου ο Nicholas Georgescu – Roegen προέβει στη σύνδεση οικονομίας και οικολογίας.

Ο Roegen συζήτησε την ανάγκη για δόμηση ενός μοντέλου βιοοικονομίας το οποίο θα βασίζεται και θα λειτουργεί με τους όρους που θέτει η βιόσφαιρα, κι αυτό για να καταφέρουμε να αντιστραφεί και να περιοριστεί η αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων (Latouche, 2013).

Κύριος στοχαστής και των δύο ρευμάτων που μας απασχολούν, της αποανάπτυξης και της προγενέστερης εκδοχής της μετα – ανάπτυξης, υπήρξε ο Serge Latouche, του οποίου το πλούσιο συγγραφικό έργο δημιούργησε το κατάλληλο πλαίσιο εντός του οποίου σμιλεύθηκε η έννοια της αποανάπτυξης. Ο Latouche (2013) εντοπίζει δύο κεντρικούς άξονες προσέγγισης, γύρω από τους οποίους αναδύθηκε η αποανάπτυξη. Τον πρώτο άξονα τον εντοπίζει στο ζήτημα που προκύπτει από την προβληματική κατανάλωση των μη ανανεώσιμων φυσικών πηγών ενέργειας και τα παρεπόμενά τους στα πλαίσια μίας συζήτησης για την οικολογική κρίση. Ο δεύτερος άξονας τοποθετείται από τον Latouche στον ρόλο της τεχνολογίας και την χρήση αυτής από τον δυτικό κόσμο, η οποία δεν φάνηκε να διαχειρίζεται τη δύναμή της με στόχο την βελτίωση της ζωής σε τριτοκοσμικές χώρες.

Ο Latouche παραδέχεται ότι η αποανάπτυξη, αν και προέβλεπε την παγκοσμιοποίηση και τα επακόλουθά της όπως η υπαρκτή οικολογική κρίση, δεν είναι η τέλεια λύση, αλλά σίγουρα μπορεί να αποτελέσει ένα ανοικτό πεδίο εντός του οποίου θα μπορέσουν να εκφραστούν πολύ καλύτερα η δημιουργικότητα και οι εναλλακτικές ιδέες, χωρίς να σηκώνουν το βάρος ενός οικονομικού απολυταρχισμού. «Ο θεωρητικός στοχασμός πάνω στο ζήτημα της μετα-ανάπτυξης [...] είχε προβλέψει καθαρά την κρίση της παγκοσμιοποιημένης αγοράς και είχε προτείνει μια θετική έξοδο από αυτή: τη διαμόρφωση μιας δημοκρατικής και οικολογικά αυτόνομης κοινωνίας, μιας κοινωνίας της αποανάπτυξης. Η κρίση, που όντως προβλέφθηκε και καταγγέλθηκε, δεν ήταν μόνο χρηματική, οικονομική, κοινωνική ή οικολογική. Ήταν κρίση του ίδιου του πολιτισμού μας.» Latouche (2013: 32).

Στο σύνολό του το ρεύμα της αποανάπτυξης προέβη σε δριμύτατη κριτική στις υποφαινόμενες πανάκειες τεχνολογικές λύσεις για τη διαχείριση οικολογικών προβλημάτων. Ο Καλλής σκεπτόμενος πάνω στις τεχνολογικές λύσεις και το φλέγον ζήτημα των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, καταλήγει ότι «εντός ενός

καπιταλιστικού συστήματος, ό,τι δεν ξοδεύεται συσσωρεύεται και επανεπενδύεται προς εκ νέου ανάπτυξη» (Καλλής, 2013: 119). Παρατηρεί τη διαδικασία δόμησης ενός φαύλου κύκλου ανάπτυξης με λανθάνουσα αφετηρία, καθώς η σκέψη δεν επικεντρώνεται στο πως θα αλλάξουν τα δεδομένα που μας οδηγούν σε φαινομενικά αναγκαίες καταστροφικές τεχνολογικές λύσεις τα αποτελέσματα των οποίων αντί να επουλώνουν οικολογικές πληγές δημιουργούν νέες, αλλά πως θα πρέπει να αλλάξει η ίδια η κοινωνία ώστε να μην υπάρχει ανάγκη να εφαρμοστούν αυτές.

Ο Κορνήλιος Καστοριάδης, σχετικά με την οικολογική δημοκρατία η οποία διαμορφώνεται εντός μίας συζήτησης για την έννοια της αυτονομίας, που με τη σειρά της οδηγεί στο ζήτημα της αυτοδιαχείρισης. Η αυτονομία στον Καστοριάδη είναι διττής υπόστασης και διαχωρίζεται σε κοινωνική/πολιτική και ατομική αυτονομία. Η σύνδεση των δύο αυτών επιπέδων είναι αλληλένδετη καθώς το ατομικό επηρεάζει τον κοινωνικοπολιτικό όλον. Η πρόσληψη της έννοιας της αυτοοργάνωσης και αυτοδιοίκησης στον Καστοριάδη συναντά τη σκέψη του M. Bookchin, ο οποίος βλέπει την εφαρμογή τοπικών δημοκρατιών ως τον μόνο δρόμο προς μία ενιαία εφαρμογή μίας βιώσιμης για όλους αυτονομίας.

Η οικονομία σύμφωνα με τον Καστοριάδη δε θα έπρεπε να αποτελεί τον μοναδικό σκοπό, αλλά θα έπρεπε να λειτουργεί ως εργαλείο για τη διατήρηση ενός ορίου στην παραγωγή και την κατανάλωση. Βασική προϋπόθεση για την πραγμάτωση αυτού του μοντέλου είναι μία συνολική στροφή και αναδόμηση της σκέψης του δυτικού κόσμου, καθώς αποσπασματικές και περιορισμένες γεωγραφικά πολιτικές δράσεις δεν λαμβάνονται ως ικανές για τη συνολική ανατροπή των ήδη θεσπισμένων ορίων, αν και παραδέχεται την ικανότητά τους να αποτελέσουν εστία παραδειγματισμού. Ο Καλλής σκεπτόμενος στη ίδια γραμμή διατυπώνει τον εξής προβληματισμό: Η έξοδος από την οικονομία και η αλληλέγγυα οικονομία του «από κοινού» είναι απίθανο να γίνει μαζικό κίνημα χωρίς μια αλληλένδετη αλλαγή σε πολιτικό και θεσμικό επίπεδο η οποία θα διαμορφώσει τις συνθήκες τις οποίες αυτή χρειάζεται για να ευδοκιμήσει. Χρειάζονται θεσμοί οι οποίοι θα περιορίζουν την αυτοκαταστροφική επέκταση της οικονομίας του χρήματος και οι οποίοι θα απελευθερώνουν χρόνο και χώρο για την ανάπτυξη εναλλακτικών οικονομιών, ουτοπιών

του

τώρα.

Η δράση που απαιτείται είναι άρα προσωπική, συλλογική και πολιτική. (Καλλής, 2013: 118). Παρατηρείται κατά αυτόν τον τρόπο η δημιουργία ενός παράδοξου σύμφωνα με το οποίο ενώ η ευτυχία θεωρητικά στη σκέψη των πολιτών δεν ταυτίζεται με την αύξηση της κατανάλωσης, πρακτικά στρέφεται συνεχώς προς αυτήν, τη γιγαντώνει και την στηρίζει ως τη μόνη επιλογή. Ο Καστοριάδης συζητάει την ύπαρξη αυτού του παραδόξου εντός του πλαισίου της αποανάπτυξης, σκεπτόμενος πάνω στο ζήτημα της από αποικιοποίησης του φαντασιακού. Παρατηρεί πως εάν το κέντρο βάρους μετατοπιζόταν από την οικονομία και την επιδιωκόμενη αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης, σε πράγματα όπου οι άνθρωποι θα μπορούσαν να πιστέψουν την αξία τους, τότε δεν θα είχε γίνει ένα βήμα μόνο προς την αποφυγή οικολογικών καταστροφών αλλά κυρίως θα είχε επιτευχθεί η επικέντρωση της πολιτείας σε ζητήματα κοινωνικής ηθικής, τα οποία αλλοιώνονται μέσα από τη διαδικασία της διαχείριση των προβλημάτων της σύγχρονης ζωής (Καστοριάδης, 2007; Latouche, 2011).

Για να ξεπεραστούν τα εμπόδια που έχει θέσει η τάση προς την υπερκατανάλωση, σύμφωνα με τον Latouche, θα πρέπει να στραφούμε στην σωστή διαχείριση του τομέα της παιδείας, καθώς είναι το βασικό εκκολλαπτήριο των μελλοντικών καταναλωτών (Latouche, 2011). Βασικός στόχος του ρεύματος της από ανάπτυξης είναι η αποδυνάμωση της αλόγιστης κατανάλωσης η οποία προκαλεί οικολογικές καταστροφές και της οποίας κοινωνικά παρεπόμενα είναι η άμβλυνση κοινωνικών ανισοτήτων και οικολογικών καταστροφών.

4.2 Στρατηγικές Αποανάπτυξης

Σύμφωνα με τον Κάλλη δε θα έπρεπε ο κεντρικός προβληματισμός της κοινωνίας να περιστρέφεται γύρω από το «αν είναι καλύτερα να πεθάνουμε από την κλιματική αλλαγή αύριο ή από τα πυρηνικά απόβλητα μεθαύριο». Ο ουσιώδης προβληματισμός θα έπρεπε να αφορά μία συνολική και οργανωμένη αναμόρφωση των κοινωνικών όρων. Δεν είναι υπέρμαχος των όποιων απότομων μεταβάσεων από τη μία κοινωνική και πολιτικοοικονομική συνθήκη στην άλλη, καθώς εκεί ελλοχεύει ο φόβος δημιουργίας χασοκών συνθηκών. Αντί αυτού, υπερασπίζεται ένα σχέδιο

δράσης ομαλών μεταβάσεων βιώσιμης αποανάπτυξης, που σταδιακά θα οδηγήσουν στην ευημερία. «Ως βιώσιμη αποανάπτυξη, ορίζει, τη διαδικασία αυτή κατά την οποία ενώ μειώνεται ποσοτικά η συνολική παραγωγή και κατανάλωση, βελτιώνονται η κοινωνική ευημερία και η ποιότητα του περιβάλλοντος» (Καλλής 2013: 114).

Η ανάπτυξη και τα αποτελέσματά της όπως η αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης δεν έχουν μόνο οικολογικές επιπτώσεις αλλά και κοινωνικές. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της αποανάπτυξης η αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και η συγκέντρωση δύναμης και πλούτο επηρεάζει αισθητά όλους τους τομείς της ζωής των πολιτών, από την ποιότητα της δικαιοσύνης μέχρι την ψυχολογική κατάσταση στην οποία εξωθούνται οι οικονομικά αδύναμες κοινωνικές ομάδες.

Το προτεινόμενο πολιτικό του σχέδιο ανασχηματισμού του Καλλή υποδεικνύει δύο επίπεδα δράσης. Στο πρώτο επίπεδο θέτει τις ενδοσυστηματικές πολιτικές αλλαγές με στόχο την ανάδειξη οικολογικών και κοινωνικών αξιών, και σε δεύτερο επίπεδο εντάσσει τις δράσεις εκτός των ορίων του συστήματος όπως τα εναλλακτικά ανταλλακτικά δίκτυα που δεν προβαίνουν σε χρήση νομίσματος, κοινότητες που έχουν επιλέξει να δρουν με διαφορετικούς όρους βιωσιμότητας από αυτούς που ισχύουν στις περισσότερες ανθρώπινες κοινότητες. Αυτό που έχει παρατηρηθεί στο παρελθόν είναι η προσπάθεια είτε ολικής καταστολής είτε η διάνοιξη δρόμων αφομοίωσης των συστημάτων του δευτέρου επιπέδου από τις ενδοσυστημικές πολιτικές δυνάμεις. Για αυτό το λόγο θεωρεί αναγκαίο να διασαφηνιστεί το ότι η αποανάπτυξη δεν προβάλλεται ως δρόμος διαφυγής, αλλά ως ένας τρόπος αναμόρφωσης της λογικής των όρων δόμησης του ίδιου του συστήματος.

Την πορεία προς την απαιτούμενη κοινωνική αλλαγή τη διατύπωσε και ο Latouche (Latouche, 2008·Latouche, 2013) σε ένα κυκλικό σχήμα οκτώ (8) αλληλοεξαρτούμενων εννοιών, το γνωστό σχήμα των Οκτώ R, το οποίο ονομάστηκε έτσι διότι το συνθέτουν 8 γαλλικές λέξεις με το πρόθεμα Re- (Reevaluer, Reconceptualiser, Restructurer, Redistribuer, Relocaliser, Reduire, Reutiliser, Recycler). Οι αντίστοιχες ελληνικές λέξεις που αποδίδουν το περιεχόμενο των παραπάνω γαλλικών είναι: επαναξιολόγηση, επανεννοιολόγηση, αναδόμηση, αναδιανομή, επανεντοπισμός, μείωση, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση.

Η επαναξιολόγηση και η επανενοιολόγηση των όρων που συνθέτουν την πραγματικότητα τίθενται από τον Latouche πρώτες στον κύκλο των αλλαγών που προτείνει. Είναι έννοιες που εμφανίζονται έντονα και στη σκέψη του Καστοριάδη και δηλώνουν την ανάγκη για έναν αναστοχασμό των πολιτικών εννοιών . Από αυτές οδηγούμαστε στην αναγκαία αναδόμηση των μηχανισμών παραγωγής αλλά και την επανεξέταση όλων των κοινωνικών σχέσεων υπό το νέο πρίσμα της αναδιανομής η οποία «αφορά τον καταμερισμό του πλούτου και την πρόσβαση στη φυσική κληρονομιά τόσο ανάμεσα στον Βορρά και τον Νότο όσο και στο εσωτερικό της κάθε κοινωνίας» (Latouche, 2008: 235). Η αναδιανομή θα πρέπει να γίνει σύμφωνα με όρους ποιότητας και όχι ποσότητας, τόσο σε επίπεδο καταμερισμού της γης αλλά και των εργατικών ωρών. Επόμενος στη σειρά του Latouche είναι ο επανενοιοπισμός του κέντρου βάρους, της κεντρικής ιδέας, της πηγής από την οποία θα αφορμούνται όλες οι κοινωνικές σχέσεις και κινήσεις. Κατά τον επανενοιοπισμό περνάμε από την παγκόσμια κλίμακα στην τοπική και με αυτό τον τρόπο δίνεται βήμα στην ανάπτυξη τοπικών δομών οι οποίες θα είναι απαλλαγμένες από το βάρος μίας παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, ενώ ταυτόχρονα θα θέτουν τις βάσεις για μία επαναξιολόγηση και επανενοιολόγηση της παγκοσμιοποίησης.

Ο κύκλος ολοκληρώνεται με τις έννοιες της μείωσης, της επαναχρησιμοποίησης και της ανακύκλωσης. Με τη μείωση ο Latouche αναφέρεται στην αναγκαιότητα για περιορισμό των δραστηριοτήτων οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά το οικοσύστημα, αλλά και την παντελή εξαφάνιση της διαφήμισης, την οποία θεωρεί βασικό παράγοντα προπαγάνδας και επιρροής προς την υπερκατανάλωση. Άλλες εφαρμογές της μείωσης είναι η μείωση εργατικών ωρών, τη μείωση των μεταφορών, τη μείωση των αποβλήτων η οποία οδηγεί και στην ένταξη των δύο τελευταίων όρων του κύκλου. Η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση στοχεύει στη δημιουργία μίας κοινωνίας η οποία θα μπορεί να βρίσκει τρόπους να ανακυκλώνει και να εκμεταλλεύεται συνεχώς και εκ νέου υλικά τα οποία υπό άλλες συνθήκες θεωρούνται απόβλητα

4.3 Βιομηχανική Οικολογία και Κ.Α.Λ.Ο

Σε παγκόσμιο επίπεδο, το πρόβλημα των τοπικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων έχει γίνει κατανοητό εδώ και πολλά χρόνια, και οι τοπικές βιομηχανίες και οι ρυθμιστικές αρχές έχουν αναπτύξει διαδικασίες για την ελαχιστοποίηση των κλασικών περιβαλλοντικών προβλημάτων, όπως η τοπική εκπομπή τοξικών ρύπων. Ωστόσο, η κλίμακα της βιομηχανικής παραγωγής είναι τόσο μεγάλη που ακόμη και συνήθως οι μη τοξικές εκπομπές, όπως το διοξείδιο του άνθρακα, έχουν γίνει σοβαρή απειλή για το παγκόσμιο οικοσύστημα. Βλέποντας υπό ευρύτερους όρους, το πρόβλημα για το βιομηχανικό σύστημα είναι ότι αυξάνεται σταθερά ενάντια του φυσικού περιβάλλοντος, με αποτέλεσμα οι εκροές του να φτάνουν σε επίπεδα που είναι επιβλαβή λόγω του καθαρού τους όγκου.

Η βιομηχανική οικολογία εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να αναδιαμορφωθούν τα βιομηχανικά συστήματα έτσι ώστε μέσα από την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον να λειτουργούν κατά το πρότυπο του φυσικού οικοσυστήματος. Κύριος στόχος της είναι η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, ικανοποιώντας παράλληλα τις απαιτήσεις της βιομηχανίας. Ακολουθώντας την οικολογική ισορροπία των οικοσυστημάτων, η βιομηχανική οικολογία δημιουργεί ένα σύστημα, όπου υπάρχει σημαντική μείωση των αποβλήτων, των πρώτων υλών και της κατανάλωσης ενέργειας μέσα από την επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση προϊόντων. Η ανάπτυξη αυτού του βιομηχανικού οικοσυστήματος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην βιωσιμότητα της βιομηχανικής παραγωγής, μέσα από την αναγνώριση και εφαρμογή στρατηγικών μείωσης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των βιομηχανικών συστημάτων (Korhonen, 2004).

Η κατανόηση των προτύπων και τάσεων από βιοφυσική άποψη σημαίνει την αξιολόγηση των τιμών με βάση τους περιβαλλοντικούς πόρους (υλικούς και ενεργειακούς πόρους) και όχι μόνο την αποτίμηση των τιμών. Οι ΙΕ και SSE συμμερίζονται, συνεπώς, την αρχή ότι η οικονομική δραστηριότητα πρέπει να εξαρτάται από άλλους παράγοντες. Ωστόσο, η βιομηχανική οικολογία ευνοεί τη

βιοφυσική διάσταση, ενώ η κοινωνική οικονομία και η οικονομία της αλληλεγγύης ευνοούν την κοινωνική διάσταση. Οι διάφοροι αυτοί τομείς προτεραιότητας θα μπορούσαν να είναι προβληματικοί. Είναι πιο σημαντικό να στοχεύουμε στην αλληλεγγύη στις κοινωνικές σχέσεις και στις δομές διακυβέρνησης ή να ελαχιστοποιούμε την ενέργεια και την υλική ικανότητα; Μπορεί να γίνει το ένα εις βάρος του άλλου; Αυτό εγείρει δεοντολογικά ζητήματα στη βιομηχανική οικολογία: Τι θα συμβεί αν επιτευχθεί η βέλτιστη συμβίωση σε εταιρείες που εκμεταλλεύονται την εργασία, για παράδειγμα; Αυτό εγείρει επίσης ζητήματα περιβαλλοντικής βιωσιμότητας μεταξύ των επιχειρήσεων SSE: Μπορούν οι κοινωνικοί στόχοι να επιτευχθούν εις βάρος των περιβαλλοντικών προβληματισμών;

Πέρα από τις εννοιολογικές βάσεις που σχετίζονται με τη βιομηχανική οικολογία με τη βιοοικονομία και την οικολογική οικονομία, η καινοτομία της βιομηχανικής οικολογίας είναι να εμπνέεται από τα φυσικά συστήματα. Σύμφωνα με τον Erkman (1997), "ολόκληρο το βιομηχανικό σύστημα βασίζεται σε πόρους και υπηρεσίες που παρέχονται από τη βιόσφαιρα, από τα οποία δεν μπορεί να διαχωριστεί", ωστόσο, η διαχείριση της υλικής και ενεργειακής απόδοσης θα μπορούσε να γίνει καλύτερη μέσω μιας πιο ολιστικής προσέγγισης για την οργάνωση των οικονομικών δραστηριοτήτων και των βιομηχανικών συστημάτων.

Η βιομιμητική στη βιομηχανική οικολογία υποδηλώνει την τάση προς μείωση της απόδοσης των πόρων και αρνητικές επιπτώσεις. Ως περιγραφική και αναλυτική μέθοδος, η βιομηχανική οικολογία συμβάλλει στην αποκάλυψη του "μεταβολισμού" των συστημάτων, αντλώντας από τη σύγκριση με τους ζώντες οργανισμούς προς την κατανόηση του "ανθρωπογενούς συμπλέγματος και των συζευγμένων συστημάτων" (Fischer-Kowalski et al., 2009). Εκτός από την περιγραφή και την ανάλυση, η IE προτείνει τον τρόπο με τον οποίο ένα τέτοιο σύστημα θα μπορούσε να "αναδιαρθρωθεί για να το καταστήσει συμβατό με τον τρόπο λειτουργίας των φυσικών οικοσυστημάτων" και επομένως, αποτελεί επίσης λειτουργικό εργαλείο.

Ο Ehrenfeld (2000) προχώρησε ένα βήμα παραπέρα διακρίνοντας αυτά τα πρακτικά χαρακτηριστικά στον τομέα της IE από τη θεμελιώδη εννοιολογική βάση της, η οποία τείνει προς ένα κανονιστικό πλαίσιο και μπορεί με τη σειρά της να

διαμορφώσει παραδειγματική σκέψη. Κατανοητή κατ' αναλογία προς τα φυσικά συστήματα, η βιομηχανική οικολογία αποτελεί πρακτικό εργαλείο. Χρησιμοποιώντας τα φυσικά συστήματα ως μεταφορά, η βιομηχανική οικολογία έχει τη δυνατότητα να υπερβεί τις τεχνολογικά εστιασμένες λύσεις για να μεταμορφωθεί (Ehrenfeld, 2003). Η αναλογία με τα φυσικά συστήματα επιτρέπει στην ΙΕ να αποσυνδεθεί από ζητήματα που αφορούν τους ανθρώπους και τις σχέσεις ισχύος.

Καταβλήθηκαν προσπάθειες για την ενσωμάτωση της βιομηχανικής οικολογίας στις κοινωνικές σχέσεις. Το έργο του Cohen-Rosenthal (1979), σχετικά με τα περιβαλλοντικά, εργασιακά και κοινωνικά θέματα, είναι μια σημαντική συμβολή σε αυτόν τον τομέα. Η επικέντρωσή του στα θέματα του χώρου εργασίας, ιδίως στη βιομηχανική οικολογική κοινότητα, ασκούσε σταθερά κριτική στις στρατηγικές μείωσης που θα στηρίζονταν αποκλειστικά στην τεχνογνωσία, τις κατάλληλες τεχνολογίες και τα κίνητρα που βασίζονται στην αγορά.

Για τον Cohen-Rosenthal (1979), θα πρέπει να δοθεί έμφαση στις κοινωνικές διαδικασίες, ή στα πραγματικά σημεία σύνδεσης μεταξύ υλικών και ενεργειακών δικτύων και συγκεκριμένα στις συνδέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Ωστόσο, η προσοχή που δίδεται στην ΙΕ δεν είναι αρκετή για τη σχέση μεταξύ συμφερόντων, θεσμικών οργάνων και πόρων (Oroku, 2004) και αυτή η διάσταση πρέπει να μελετηθεί περαιτέρω - αν και το ενδιαφέρον για αυτήν τη διάσταση έχει αυξηθεί την τελευταία δεκαετία.

Η ΙΕ εμπλέκεται με διάφορα εργαλεία, τα οποία θεωρούνται μέρος των βιομηχανικών οικολογικών προσεγγίσεων, συμπεριλαμβανομένων της λογιστικής εισροών-εκροών και της ανάλυσης ροής υλικών, καθώς και των αξιολογήσεων κύκλου ζωής. Περιγράφονται οι εισροές και οι εκροές που μπορούν να ποσοτικοποιηθούν και να προσδιοριστούν σε όλη την αλυσίδα παραγωγής-κατανάλωσης, από την εξόρυξη φυσικών πόρων, μέσω της παραγωγής, της διανομής, της χρήσης και της τελικής διάθεσης. Τα τελευταία χρόνια, η κοινωνική LCA αναπτύχθηκε για να εξετάσει τις κοινωνικές επιπτώσεις στον κύκλο ζωής των προϊόντων και των διαδικασιών (Andrews, 2009), με πιο πρόσφατες εργασίες για την ανάπτυξη μιας βάσης δεδομένων για τα κοινωνικά κέντρα ενδιαφέροντος, που

περιλαμβάνουν εξέταση της έντασης εργασίας και των δικαιωμάτων των εργαζομένων και την ενσωμάτωση των προτύπων υγείας και ασφάλειας στην εργασία. Μια πτυχή της κοινωνικής οικονομίας και της οικονομίας της αλληλεγγύης είναι ότι η υπεροχή των ανθρώπων έναντι των κερδών δεν είναι μια χειρονομία τέλους, αλλά μάλλον ενσωματωμένη στην εν λόγω οικονομική δραστηριότητα, από τις κατευθυντήριες αρχές και την αποστολή της, έως τον τρόπο οργάνωσης των μισθών και των επιδομάτων των εργαζομένων, έως τον τρόπο επιμερισμού των κερδών.

Η έννοια της αμοιβαιότητας, η οποία αποτελεί σημαντική έννοια που στηρίζει την SSE, είναι ενδιαφέρουσα για να διερευνηθεί σε σχέση με την ΙΕ. Εάν συνεχίσει η έννοια της ΙΕ να βασίζεται σε μια μεταφορά, μπορούμε να προσδιορίσουμε τυχόν μορφές αμοιβαιότητας στη φύση; Με άλλα λόγια, βλέπουμε τη συνεργασία ή τον ανταγωνισμό στα φυσικά συστήματα; Ο Ehrenfeld (2000) δείχνει ότι χρειάζεται ισορροπία μεταξύ των δύο. Υπάρχει αλτρουισμός στη φύση; Ίσως κάτι πιο στενό θα ήταν ο αμοιβαίος πλουραλισμός, ο οποίος θα πρότεινε συνεργασία μεταξύ των μελών που οδηγεί σε αμοιβαία οφέλη ή ακόμη και σε ουδέτερα αποτελέσματα. Για τον Ehrenfeld (2000), "...η δύναμη της έννοιας της βιομηχανικής οικολογίας βρίσκεται στο κανονιστικό της πλαίσιο και στο δυναμικό της να διαμορφώσει την παραδειγματική σκέψη. Είναι κανονιστικό υπό την έννοια ότι (...) τρία χαρακτηριστικά της οικολογικής μεταφοράς - κοινότητα, σύνδεση και συνεργασία - είναι χαρακτηριστικά για τα οποία θα πρέπει να αγωνιζόμαστε για τον σχεδιασμό των κόσμων μας".

Αυτά τα τρία χαρακτηριστικά, η κοινότητα, η σύνδεση και η συνεργασία, συνδέονται στενά με την κοινωνική οικονομία και την οικονομία της αλληλεγγύης και θα άξιζε να γίνουν περισσότερο κατανοητά. Θα μπορούσε να αξιοποιηθεί το έργο του Pierre- Joseph Proudhon (1809-1865), του πατέρα του αμοιβαίου πλουραλισμού στην οικονομική θεωρία, ο οποίος πρότεινε ότι οι ανθρώπινες δραστηριότητες θα μπορούσαν να αλληλεπικαλύπτονται με σκοπό τη δημιουργία ενός συλλογικού αγαθού. Όσον αφορά τα συστήματα διακυβέρνησης, η έννοια της εθελοντικής συμμετοχής στις συμπληρωματικές σχέσεις, η οποία είναι σημαντική στη βιβλιογραφία για τα MME, δεν είναι σαφής στη βιβλιογραφία για την ΙΕ.

Οι μορφές αυτοοργάνωσης συνήθως υποστηρίζονται ως ο προτιμώμενος τρόπος επίτευξης συμβίωσης, που ορίζεται ως ανταλλαγή συστημάτων που μετατρέπουν "αρνητικές περιβαλλοντικές εξωτερικές επιπτώσεις με τη μορφή αποβλήτων τα οποία απορρίπτονταν σε θετικές περιβαλλοντικές εξωτερικές επιπτώσεις, όπως τα πλεονεκτήματα της μειωμένης ρύπανσης και η μειωμένη ανάγκη για εισαγωγές πρώτων υλών" (Chertow & Ehrenfeld, 2012).

Η έρευνα για τη βιομηχανική συμβίωση επισημαίνει τη σημασία των αυτοοργανωτικών συστημάτων, που λειτουργούν με αμοιβαία επωφελείς μορφές συνεργασίας, με ικανότητα κινητοποίησης και σε τοπική και περιφερειακή κλίμακα (Chertow & Ehrenfeld, 2012), η οποία είναι σε μεγάλο βαθμό το έδαφος της κοινωνικής οικονομίας και της οικονομίας αλληλεγγύης. Καθώς τα διάφορα συνεταιριστικά κινήματα αρχίζουν να συνενώνουν και να δημιουργούν νέα μοντέλα στη SSE, η βιομηχανική οικολογική κοινότητα θα μπορούσε να κερδίσει από την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι υπηρεσίες μοιράζονται και μεγιστοποιούνται μεταξύ αυτών των οντοτήτων.

Οι συνεταιρισμοί δεν αποτελούν το σύνηθες έδαφος για τις βιομηχανικές οικολογικές δραστηριότητες, αλλά θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια ενδιαφέρουσα αφετηρία για συζητήσεις που θα συγκεντρώνουν κοινωνικές και βιοφυσικές διαστάσεις. Δεδομένου του σημαντικού ρόλου των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (small-to-medium enterprises - SMEs) στις αναπτυσσόμενες χώρες και μετά το τέταρτο Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ το 2004 (Βομβάη, Ινδίας), μια έκθεση που επικεντρώνεται στην κοινωνική ευθύνη των SME επεδίωξε επίσης να συνδέσει τη βιομηχανική οικολογία με την οικονομία της αλληλεγγύης.

Στην εν λόγω έκθεση, ο Ramesh Ramaswamy - συν-συντάκτης ενός μυθιστορήματος για την εφαρμοσμένη βιομηχανική οικολογία στις αναπτυσσόμενες χώρες και ιδιαίτερα στην Ινδία (Erkman & Ramaswamy 2003) - πρότεινε ότι οι SME θα μπορούσαν να αποκτήσουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στην παγκόσμια αγορά οργανώνοντας την παραγωγή σε "συμπληρωματικούς συνεργατικούς σχηματισμούς" ιδιαίτερα στον γεωργικό τομέα. Στην έκθεση προτείνεται η βιομηχανική οικολογία να ενισχύσει την "κοινωνική ευθύνη" των SME

με τέσσερις τρόπους, εξετάζοντας: τους παραγωγούς (μεγαλύτερη συναίσθηση στη χρήση βιοαποδομήσιμων και ανακυκλώσιμων υλικών, λιγότερα απόβλητα, περισσότερα κέρδη), τους καταναλωτές (προϊόντα καλύτερης ποιότητας), το περιβάλλον (λιγότερα τοξικά απόβλητα) και την ευρύτερη κοινωνία (περισσότερο κοινωνικά υπεύθυνες επιχειρήσεις, υγιέστερο περιβάλλον).

Θεωρητικά, οι αρχές της βιομηχανικής οικολογίας θα πρέπει να διατηρηθούν, ανεξάρτητα από την οργανωτική δομή ή το σύστημα που διαθέτουν, είτε είναι SME είτε συνεταιρισμός. Εδώ η βιομηχανική οικολογία ενσωματώνεται στις πρόσφατες ερμηνείες της κοινωνικής οικονομίας και της οικονομίας της αλληλεγγύης, εστιάζοντας περισσότερο στον τρόπο με τον οποίο μπορούν να εφαρμοστούν στην πράξη οι κατευθυντήριες αρχές, παρά στο θεσμικό πλαίσιο. Στη βιομηχανική οικολογική βιβλιογραφία, γίνεται συχνή αναφορά σε δημοκρατικά συστήματα οργάνωσης. Το ίδιο ισχύει για την κοινωνική οικονομία και την οικονομία της αλληλεγγύης, η οποία υποστηρίζει τη δημοκρατία ως το βασικό σύστημα διακυβέρνησης. Στο επίπεδο αυτό, οι δύο τομείς είναι συμβατοί.

4.4 Βιομηχανική Συμβίωση

Η βιομηχανική συμβίωση αποτελεί ένα νέο μοντέλο βιομηχανικής παραγωγής, όπου διαφορετικές επιχειρήσεις και βιομηχανικές μονάδες, που βρίσκονται σε ένα κοντινό γεωγραφικό πλαίσιο, δημιουργούν ένα λειτουργικό δίκτυο συνεργασίας και διαχειρίζονται συλλογικά ποικίλους πόρους. Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας, οι επιχειρήσεις ανταλλάσσουν και διαχειρίζονται υλικά, παράγωγα προϊόντων, ενέργεια και πόρους με γνώμονα το περιβαλλοντικό όφελος. (Chertow, 2000). Μέσα από αυτή την δικτύωση των επιχειρήσεων προκύπτει ουσιαστικά ένα βιομηχανικό οικοσύστημα και βρίσκει εφαρμογή η έννοια της βιομηχανικής οικολογίας. Από την βιομηχανική συμβίωση προκύπτουν τρία είδη συμβιωτικών σχέσεων : μεταξύ των επιχειρήσεων, όπου μια επιχείρηση χρησιμοποιεί τα υποπροϊόντα μιας άλλης, η κοινή εκμετάλλευση υποδομών και πόρων (ενέργειας, διαχείριση αποβλήτων, κ.α) και η συστηματική συνεργασία για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσα από τον σχεδιασμό και την εκπαίδευση. (Chertow et al., 2008).

Για να καταστεί μια βιομηχανική συμβίωση λειτουργική και αποτελεσματική πρέπει να υπάρχουν ορισμένες βασικές προϋποθέσεις. Αρχικά, οι επιχειρήσεις που απαρτίζουν το δίκτυο πρέπει να καλλιεργήσουν μεταξύ τους ένα κλίμα εμπιστοσύνης, συναίνεσης και συνεργασίας. Επίσης, πρέπει να ρυθμιστούν σημαντικά ζητήματα που αφορούν την διαχείριση των αποβλήτων, την επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση προϊόντων. Για να είναι το εν λόγω δίκτυο λειτουργικό, κρίνεται σκόπιμο οι επιχειρήσεις να προέρχονται από διαφορετικούς κλάδους και να παρουσιάζουν ποικίλες παραγωγικές δραστηριότητες. Για να είναι λειτουργική η συνεργασία, απαραίτητη προϋπόθεση είναι και η γεωγραφική γειτνίαση των επιχειρήσεων.

Η βιομηχανική συμβίωση αναπτύσσεται σταδιακά μέσα από την στενή συνεργασία και επικοινωνία των επιχειρήσεων με σκοπό την δημιουργία ενός στρατηγικού πλάνου και τον καθορισμό βασικών αρχών για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης ολόκληρου του δικτύου. Κατά τη δημιουργία αυτού του πλαισίου βιώσιμης ανάπτυξης συμμετέχουν και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως οι τοπικοί φορείς, διάφορες συλλογικότητες, κ.α. Καθώς η βιομηχανική συμβίωση είναι αποτέλεσμα των δυναμικών σχέσεων που δημιουργούν οι επιχειρήσεις μεταξύ τους, είναι δύσκολο αυτή η συμβίωση να σχεδιαστεί και να δημιουργηθεί από κάποιον ανεξάρτητο φορέα.

Ωστόσο, η ύπαρξη ενός ανεξάρτητου φορέα, όπως του κράτους, μπορεί να στηρίξει σημαντικά τα εγχειρήματα βιομηχανικής συμβίωσης μέσα από την παροχή κινήτρων και την ενίσχυση δράσεων περιβαλλοντικών αναβαθμίσεων, καθώς τα βιομηχανικά αυτά οικοσυστήματα έχουν μεγάλο όφελος για το δημόσιο συμφέρον. (Ehrenfeld,2003).

5.Ανάλυση της Βιομηχανικής Περιοχής των Οиноφύτων

5.1 Ποιοτικά χαρακτηριστικά

ΒΙ.ΠΕ. Οινόφυτων

Στην περιοχή Οινόφυτων-Σχηματαρίου-Τανάγρας στη Βοιωτία εντοπίζεται η μεγαλύτερη βιομηχανική συγκέντρωση στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας. Η έντονη βιομηχανοποίηση της συγκεκριμένης περιοχής έχει οδηγήσει μοιραία και στην εμφάνιση αρνητικών επιπτώσεων σε διάφορους τομείς. Η περιοχή έχει αναπτυχθεί σε μια έκταση 15.000 στρεμμάτων, που συνορεύει με τον νομό Αττικής, ενώ τοποθετείται κατά μήκος του κεντρικού οδικού άξονα ΠΑΘΕ/Ε-75 και της σιδηροδρομικής γραμμής Αθήνας–Θεσσαλονίκης-Ειδομένης, τα οποία και αποτελούν τμήματα του Διεθνούς Ευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών.

Η γειτνίαση με το μητροπολιτικό κέντρο της πρωτεύουσας επηρέασε την περιοχή λόγω των ιδιαιτεροτήτων που η ίδια εμφανίζει. Η αύξηση του πληθυσμού της Αθήνας, -η αλλαγή της κοινωνικής της σύνθεσης, η αστικοποίηση, η αύξηση των τιμών γης και η περιβαλλοντική επιβάρυνση ήταν κάποια στοιχεία που δυσκόλευαν

την εγκατάσταση και λειτουργία δραστηριοτήτων του δευτερογενούς τομέα στην περιφέρεια της. Η συγκεκριμένη περιοχή των Οиноφύτων αποτέλεσε συνέχεια της ανάπτυξης του βιομηχανικού συγκροτήματος της Αθήνας και χρωστά τη δημιουργία της στο Προεδρικό Διάταγμα 84/1984 το οποίο έθεσε τέλος στην ίδρυση νέων βιομηχανιών στην Αττική, αλλά και απαγόρευσε κάθε ενέργεια εκσυγχρονισμού των ήδη υφιστάμενων και έμμεσα οδήγησε στην εγκατάσταση δραστηριοτήτων του δευτερογενούς τομέα κυρίως στην περιοχή των Οиноφύτων. Τα κίνητρα που έδινε το Διάταγμα σε όσες βιομηχανίες απομακρύνονταν σε χωρική απόσταση άνω των 60 χιλιομέτρων από την Αττική οδήγησαν στην έξαρση της βιομηχανικής συγκέντρωσης σε περιοχές που βρίσκονται στα επιτρεπτά όρια, μεταξύ των οποίων βρίσκεται και η περιοχή των Οиноφύτων. Η πλειονότητα των βιομηχανικών μονάδων που εδράζουν στα Οινόφυτα έχουν κάνει χρήση των ευεργετικών διατάξεων των αναπτυξιακών νόμων, χωρίς όμως να πρέπει να παραβλέπονται και τα προτερήματα της περιοχής, κυρίως σε επίπεδο χωροθέτησης. Οι ίδιες επιχειρήσεις απολαμβάνουν τα οφέλη της γειννίασης με το αστικό κέντρο της Αθήνας, χωρίς όμως να υπόκεινται σε όσα έχουν να αντιμετωπίσουν οι εντός του αστικού κέντρου επιχειρήσεις.

Η ευρύτερη περιοχή των Οиноφύτων, που εκτείνεται από τον Αυλώνα μέχρι το Σχηματάρι και την Τανάγρα, αποτελεί τη μεγαλύτερη άτυπη Βιομηχανική περιοχή της χώρας. Εδώ, βρίσκεται ένας μεγάλος αριθμός βιομηχανιών, με σημαντική ενεργή παρουσία, που την καθιστούν έναν από τους βασικούς παραγωγικούς πυλώνες της χώρας καθώς σε αυτή παράγεται το 35% του βιομηχανικού ΑΕΠ της χώρας. Οι βιομηχανίες έχουν εγκατασταθεί άναρχα στην περιοχή, χωρίς να υπάρχει οποιαδήποτε οργάνωση, πολεοδομική και χωροταξική, και χωρίς να υπάρχουν οι βασικές υποδομές (ΤΕΕ, 2009). Αυτό τα προβλήματα απειλούν τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και έχουν ως αποτέλεσμα την μείωση των επενδύσεων και κατά συνέπεια τη μείωση της απασχόλησης και της οικονομικής ανάπτυξης.

Στην αεροφωτογραφία φαίνεται (από βορειοδυτικά προς νοτιοανατολικά) τμήμα της “άτυπης” βιομηχανικής περιοχής των Οινοφύτων στην πεδιάδα της Βοιωτίας. Στο κέντρο, ο βασικός οδικός άξονας της χώρας, γνωστός ως ΠΑΘΕ/Ε-75, ο οικισμός των Οινοφύτων και στον ορίζοντα η Πάρνηθα.

5.2 Κοινωνικός – οικονομικός μετασχηματισμός

Οι αναπτυξιακοί νόμοι που ευνοούσαν την εγκατάσταση βιομηχανικών δραστηριοτήτων στην περιοχή των Οινοφύτων οδήγησαν στο βίαιο μετασχηματισμό της περιοχής σε όλα τα επίπεδα. Χαρακτηριστική είναι η δημογραφική έκρηξη που έλαβε χώρα. Αν παρατηρήσουμε τα στοιχεία της απογραφής του πληθυσμού του 1971 και αυτών της απογραφής του 2001 που παρατίθενται θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχει μια αύξηση του πληθυσμού κατά 490%.

Γεωγ	1	19	19	20	Με
ραφική	971	81	91	01	ταβολή
περιοχή					1971-2001

Δ.	9	25	90	81	49
Οινοφύτων	15	55	91	95	0%

Πριν την εγκατάσταση των βιομηχανιών στην περιοχή οι περισσότεροι κάτοικοι ασχολούνταν με τον πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία). Το εισόδημα που προέκυπτε από τον τομέα αυτόν ήταν περιορισμένο λόγω της χαμηλής παραγωγικότητας και των χαμηλών τιμών των αγροτικών προϊόντων. Έτσι, οι νέες θέσεις εργασίας που εμφανίστηκαν ανακούφισαν τον τοπικό πληθυσμό στον τομέα της απασχόλησης. Παράλληλα, η γεωργική γη μετατρέπεται σε βιομηχανικές εγκαταστάσεις, που είχε ως αποτέλεσμα την άνοδο των τιμών της γης δημιουργώντας νέους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και αναδιαρθρώσεις.

Τη πιο ραγδαία ανάπτυξη γνώρισε η περιοχή της βιομηχανικής συγκέντρωσης των Οινοφύτων κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού της δεκαετίας του 1980. Η περιοχή απαριθμούσε την εποχή εκείνη 300 και πλέον εργοστάσια, στα οποία απασχολούνταν περί τους 60.000 εργαζόμενοι/ες. Ωστόσο, μετά την έναρξη της κρίσης, πριν μια δεκαετία περίπου, τα στοιχεία έδειχναν πως στην περιοχή εντοπίζονται λιγότερες από 200 μονάδες μεταποίησης, με τις περισσότερες από τις οποίες να αποτελούν μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται σε ένα διευρυμένο φάσμα κλαδικών ειδικεύσεων. Εντοπίζονται πάντως στην περιοχή ακόμη, οι λίγες αλλά μεγάλες αναλογικά βιομηχανικές μονάδες που απασχολούν πλήθος εργαζομένων και δραστηριοποιούνται κυρίως στους κλάδους της χημικής βιομηχανίας, της μεταλλουργίας και των μεταλλικών κατασκευών, όπως η ICI, η BERLING, η BIOXΑΛΚΟ, η βιομηχανία ΜΑΪΛΗΣ και το εργοστάσιο της E.A.B.

Πίνακας : Βιομηχανική δραστηριότητα περιοχής [Τέττας, 2012]

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ
ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣ	10
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ, ΕΚΤΥΠΩΣΕΩΝ, ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΠΡΟΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΕΣΩΝ	2
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΥΛΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ	1
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	3
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΠΙΠΛΩΝ	2
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΙΚΟΥ	1
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	18
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΗ	5
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΩΛΗΝΩΝ	3
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥΒΛΩΝ, ΠΛΑΚΙΔΙΩΝ ΚΑΙ	1
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΧΑΛΥΒΔΙΝΩΝ ΣΩΛΗΝΩΝ,	2
ΚΑΤΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΕΨΗ ΔΕΡΜΑΤΟΣ	2
ΚΑΤΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΕΨΗ ΔΕΡΜΑΤΟΣ,	1
ΚΑΤΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΑΛΥΨΗ	1
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΥ	4
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ	40
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ	5
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΧΗΜΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	1
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΡΗΚΤΙΚΩΝ	1
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΠΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΖΩΤΟΥΧΩΝ	2
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΟΛΥΒΔΟΥ, ΨΕΥΔΑΡΓΥΡΟΥ ΚΑΙ	1
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΛΑΣΤΙΚΩΝ ΣΕ ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ	1
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΧΗΜΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ ΚΑΙ	31
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΧΡΩΜΑΤΩΝ, ΒΕΡΝΙΚΙΩΝ	2
ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΝΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ	1
ΦΙΝΙΡΙΣΜΑ ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ	1
ΦΙΝΙΡΙΣΜΑ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	1
ΧΥΤΕΥΣΗ ΜΕΤΑΛΛΩΝ	3
ΣΥΝΟΛΟ	151

Η θετική συμβολή των μονάδων αυτών στην τοπική οικονομία μόνο αμελητέα δεν μπορεί να θεωρηθεί. Ενδεικτικός είναι ο πολλαπλασιασμός του πληθυσμού των παρακείμενων οικισμών κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ενώ περισσότεροι από 10.000 εργαζόμενοι μετακινούνται σε καθημερινή βάση από την πρωτεύουσα στην περιοχή των Οиноφύτων με σκοπό να εργαστούν στις εκεί επιχειρήσεις, η πλειοψηφία των οποίων ως εξειδικευμένοι εργάτες έχουν ικανοποιητικές απολαβές. Στη βιομηχανική ζώνη απασχολείται κι ένα μεγάλο μέρος του ντόπιου εργατικού δυναμικού, καθώς και οικονομικοί μετανάστες που εγκαταστάθηκε επί τούτου στην περιοχή η εξειδίκευση των οποίων είναι μέτριου ή χαμηλού επιπέδου. Κατά συνέπεια, το εισοδηματικό αποτέλεσμα για την τοπική οικονομία επικεντρώνεται στην ανειδίκευτη εργασία ενώ η πληρωμή της εξειδικευμένης εργασίας βγαίνει εκτός τοπικού οικονομικού κυκλώματος. Με άλλα λόγια, η διαρροή των εισοδημάτων της περιοχής είτε αυτά έχουν τη μορφή επιχειρηματικού κέρδους ή μισθών και λοιπών αμοιβών είναι πολύ μεγάλη και κατευθύνεται προς την Αττική, μετατρέποντας στην πράξη την όποια αύξηση του ΑΕΠ του νομού Βοιωτίας σε απλό λογιστικό νούμερο. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε πιέσεις των κατώτερων ημερομισθίων, των χρόνων εργασίας και των όρων απασχόλησης. Η απότομη μετατροπή των αγροτών της περιοχής σε βιομηχανικούς εργάτες δεν τους άφησε πολλά περιθώρια για να συνειδητοποιήσουν το νέο τους ρόλο και να οργανωθούν σε σωματεία.

5.3 Περιβαλλοντική υποβάθμιση

Ο βιαστικός και άναρχος τρόπος της βιομηχανικής ανάπτυξης στα Οινόφυτα, οδήγησε στην έλλειψη πρόσβασης των μονάδων σε άκρως αναγκαίες τεχνικές υποδομές (βασικά δίκτυα οδοποιίας και υδροδότησης, υπηρεσίες εξυπηρέτησης, αλλά και -το πλέον σημαντικό- εγκαταστάσεις επεξεργασίας αποβλήτων και βιομηχανικών λυμάτων. Άμεση επίπτωση αυτής της προχειρότητας στον τρόπο λειτουργίας, αλλά και ελέγχων ασφαλείας, είναι η επιβάρυνση σε οικολογικό και περιβαλλοντικό επίπεδο όχι μόνο της συγκεκριμένης περιοχής, αλλά και του ευρύτερου τοπίου.

Οι πλέον καταστροφικές συνέπειες για το ευρύτερο περιβάλλον της περιοχής προκύπτουν από την χωρίς έλεγχο συνεχόμενη λειτουργία των περίπου εξήντα

μονάδων της περιοχής που είτε δεν διαθέτουν ή δεν θέτουν σε λειτουργία τις υποδομές επεξεργασίας αποβλήτων και βιομηχανικών λυμάτων. Οι συγκεκριμένες μονάδες προχωρούν στην διοχέτευση υγρών αποβλήτων που προκύπτουν από την επεξεργασία μετάλλων στον Ασωπό ποταμό, μολύνοντας έτσι τον υδροφόρο ορίζοντα της περιοχής με επικίνδυνα υλικά, όπως το εξασθενές χρώμιο.

Σε γεωτρήσεις στην περιοχή των Οινοφύτων και του Ωρωπού έχει ανιχνευθεί εξασθενές χρώμιο σε ανώτερα επίπεδα από τα 50 μικρογραμμάρια ανά λίτρο, το οποίο αποτελεί και το θεσμοθετημένο από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας όριο. Εκτός όμως από τον πληθυσμό της ευρύτερης περιοχής που κατοικεί σε οικισμούς, υδροδοτούμενους από τα υπόγειά της ύδατα, είναι έκθετοι απέναντι στο ενδεχόμενο μόλυνσης και λοιποί κάτοικοι άλλων, πιο απομακρυσμένων περιοχών, που όμως είτε καταναλώνουν αγροτικά προϊόντα που ποτίζονται με νερό από τα τοπικά δίκτυα ή άλλα, μεταποιημένα τρόφιμα που έχουν παραχθεί με το νερό αυτό. Το σημαντικό αυτό πρόβλημα περιβαλλοντικής ρύπανσης αναδείχθηκε μέσα από τις κινητοποιήσεις των κατοίκων των συγκεκριμένων περιοχών, με τη συμμετοχή μελών περιβαλλοντικών οργανώσεων, που κέρδισε την προσοχή των μεγαλύτερων εγχώριων ΜΜΕ. Η ρύπανση, εξάλλου, του Ασωπού ποταμού έχει αναγνωριστεί επισήμως από το ΥΠΑΝ ως ένα πρόβλημα διαρκές και σύνθετο, το οποίο όμως παραμένει άλυτο.

Ο πρωτογενής τομέας έχει σημαντική δραστηριότητα, αφού στην περιοχή αυτή παράγεται μια μεγάλη ποικιλία αγροτικών προϊόντων υψηλής ποιότητας. Όμως, η παραγωγική δραστηριότητα επηρεάζεται άμεσα από τη ρύπανση του περιβάλλοντος καθώς τα αγροτικά προϊόντα που παράγονται στην περιοχή θεωρούνται ως ακατάλληλα και σχετίζονται με επικίνδυνες για την υγεία ουσίες. Έτσι, το συγκριτικό πλεονέκτημα λόγω της εγγύτητας με την Αθήνα έχει χαθεί και οι αγρότες αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα διάθεσης των προϊόντων τους.

5.4. SWOT ανάλυση για την περιοχή των Οινοφύτων

Η SWOT ανάλυση αποτελεί μια τεχνική στρατηγικού σχεδιασμού που βοηθάει στην αναγνώριση των Ισχυρών Σημείων (Strengths), των Αδυναμιών (Weaknesses), των Ευκαιριών (Opportunities), και των Απειλών (Threats) ενός

οργανισμού ή μιας εφαρμογής. Στη συνέχεια ακολουθεί η ανάλυση SWOT για την περίπτωση της περιοχής των Οиноφύτων. Συγκεκριμένα θα αναλυθούν οι παραπάνω άξονες σε σχέση με τους οικονομικούς, περιβαλλοντικούς, πολιτιστικούς και κοινωνικούς παράγοντες της περιοχής.

5.4.1. Ισχυρά Σημεία (Strengths)

Στα ισχυρά σημεία της περιοχής των Οиноφύτων και όσον αφορά την οικονομία της περιοχής, περιλαμβάνεται η εγγύτητα της περιοχής στην πρωτεύουσα της χώρας, καθώς και στην πόλη της Χαλκίδας, η εγγύτητα σε έναν από τους βασικότερους οδικούς άξονες της χώρας, τον Αυτοκινητόδρομο 1 ή αλλιώς ΠΑΘΕ (Πάτρα-Αθήνα-Θεσσαλονίκη-Εύζωνοι) καθώς και το γεγονός ότι συνδέεται με το σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας. Η γεωγραφική θέση λοιπόν των Οиноφύτων παρέχει ένα ικανοποιητικό οδικό δίκτυο και υποστηρίζεται σημαντικά από το λιμάνι του Πειραιά, το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας, για τις εισαγωγές των πρώτων υλών και για τις διαθέσεις και εξαγωγές προϊόντων και δευτερευόντως από το λιμάνι της Χαλκίδας. Επιπλέον, η συγκέντρωση μεγάλου πλήθους βιομηχανιών και ιδιαίτερα βιομηχανιών μετάλλου, καθιστούν τα Οινόφυτα στην πρώτη θέση στη βιομηχανία μετάλλου και ιδιαίτερα στην περίπτωση του αλουμινίου. Τέλος, στα Οινόφυτα εδρεύει τμήμα της EBETAM AE (Ανώνυμη Εταιρεία Βιομηχανικής Έρευνας, Τεχνολογίας Ανάπτυξης & Εργαστηριακών Δοκιμών, Πιστοποίησης & Ποιότητας)¹ ενώ ένα ακόμα ισχυρό σημείο της περιοχής είναι η εγγύτητα με το ΑΤΕΙ Χαλκίδας το οποίο μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην έρευνα και στην εκπαίδευση. Τέλος, με βάση τον κοινωνικό τομέα, στα ισχυρά σημεία περιλαμβάνεται η συνοχή της κοινότητας των κατοίκων, κάτι που χαρακτηρίζει τις μικρές σε πληθυσμό περιοχές, όπως αυτή των Οиноφύτων. Συνοψίζοντας, στα ισχυρά σημεία των Οиноφύτων περιλαμβάνονται:

Οικονομία

Μικρή απόσταση από Αθήνα και Χαλκίδα

Σύνδεση με Εθνικά δίκτυα μεταφορών (Αυτοκινητόδρομος 1,

Σιδηρόδρομος)

¹ <https://www.hellascert.gr/ta-meli/evetam-ae/>

Πρώτη θέση στη βιομηχανία μετάλλων (κυρίως αλουμινίου)

Ύπαρξη ερευνητικού δυναμικού σε ορισμένες εταιρίες μετάλλου

Ύπαρξη EBETAM

Μικρή απόσταση από ΑΤΕΙ Χαλκίδας

Κοινωνία

Συνοχή κοινότητας

5.4.2. Αδυναμίες (Weaknesses)

Στις αδυναμίες της περιοχής συγκαταλέγεται η άναρχη βιομηχανική ανάπτυξη που είχε ως αποτέλεσμα οι βιομηχανικές μονάδες να στερούνται πρόσβασης σε βασικές τεχνικές υποδομές όπως δίκτυα οδοποιίας, υδροδότησης και εγκαταστάσεων επεξεργασίας αποβλήτων και λυμάτων. Αναλογιζόμενοι τους τομείς της οικονομίας, του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και του πολιτισμού, μια σημαντική αδυναμία αποτελεί η επιβάρυνση του περιβάλλοντος και του υδροφόρου ορίζοντα από την βιομηχανική δραστηριότητα στην περιοχή, κάτι που έχει σαν αποτέλεσμα την μειωμένη αγροτική δραστηριότητα και την υποβάθμιση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων. Η αγροτική παράγωγή υποβαθμίζεται ακόμα περισσότερο από την κατάχρηση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων που επιβαρύνει επιπρόσθετα την ρύπανση των εδαφών και του υδροφόρου συστήματος της περιοχής. Επιπλέον, στις αδυναμίες συγκαταλέγεται η ειδίκευση σε χαμηλότερης τεχνολογικής έντασης δραστηριότητες, η συγκέντρωση ερευνητικού δυναμικού σε λίγες εταιρίες και σε περιορισμένους κλάδους και η έλλειψη καινοτομίας από την πλειονότητα των επιχειρήσεων. Επίσης, η περιοχή παρουσιάζει μεγάλη εξάρτηση κυρίως από την Αθήνα και την Χαλκίδα, ενώ στο σύνολό του, το επίπεδο κατάρτισης του δυναμικού των επιχειρήσεων είναι χαμηλό. Συνοψίζοντας, οι αδυναμίες της περιοχής ανά τομέα είναι οι εξής:

Οικονομία

Άναρχη βιομηχανική δόμηση

Μειωμένα επίπεδα γεωργικής παραγωγής

Ειδίκευση σε χαμηλής τεχνολογικής έντασης δραστηριότητες

Συγκέντρωση σε λίγες επιχειρήσεις και τομείς, προσωπικού που σχετίζεται με την έρευνα

Έλλειψη καινοτομίας από επιχειρήσεις

Περιβάλλον

Επιβάρυνση περιβάλλοντος και υδροφόρου ορίζοντα από βιομηχανική και αγροτική δραστηριότητα

Χαμηλή ποιότητα παραγόμενων αγροτικών προϊόντων

Κοινωνία

Εξάρτηση από Αθήνα-Χαλκίδα

Χαμηλό επίπεδο κατάρτισης ανθρώπινου δυναμικού

5.4.3. Ευκαιρίες (Opportunities)

Σε σχέση με τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στην περιοχή των Οινοφύτων και εστιάζοντας στον τομέα της οικονομίας, θα μπορούσε να υπάρξει περαιτέρω ανάπτυξη του αγροτικού τομέα της περιοχής. Επίσης, η υπεροχή της βιομηχανίας μετάλλου της περιοχής θα μπορούσε να αποτελεί την αφορμή για ανάπτυξη διασυνδέσεων με σχετικές δραστηριότητες που συντελούνται μέσα στα όρια της ΒΙ.ΠΕ., όσο και σε παραπλήσιες πόλεις ή περιφέρειες. Ακόμη, θα μπορούσε να υπάρξει αύξηση της προστιθέμενης αξίας των παραγόμενων προϊόντων της περιοχής μέσα από βιώσιμες και οικολογικές μεθόδους καλλιέργειας, ενώ θα μπορούσε να υπάρξει συνεργασία μεταξύ των βιομηχανικών μονάδων αλλά και με άλλες πόλεις – περιφέρειες για τη μεταφορά τεχνολογίας και τη χρήση υποδομών. Σχετικά με τον περιβαλλοντικό τομέα, ευκαιρία θα μπορούσε να αποτελέσει η διαχείριση των απορριμμάτων και η αποκατάσταση της περιοχής, η παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ και η εστίαση σε τεχνολογίες περιβάλλοντος για την εξοικονόμηση ενέργειας. Τέλος, σε σχέση με τον κοινωνικό τομέα, ευκαιρία θα μπορούσε να αποτελέσει η προώθηση της βιώσιμης απασχόλησης των πολιτών. Συμπερασματικά, οι ευκαιρίες για την περιοχή συγκαταλέγονται στις εξής:

Οικονομία

Ανάπτυξη αγροτικού τομέα - Αύξηση της προστιθέμενης αξίας των παραγόμενων προϊόντων

Διασύνδεση βιομηχανίας μετάλλου με δραστηριότητες στην ίδια περιοχή αλλά και σε παραπλήσιες πόλεις και περιφέρειες

Μεταφορά τεχνολογίας και χρήση υποδομών καινοτομίας με βιομηχανικές μονάδες

Περιβάλλον

Διαχείριση απορριμμάτων και αποκατάσταση βιομηχανικής περιοχής

Εστίαση σε περιβαλλοντικές τεχνολογίες εξοικονόμησης ενέργειας

Παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ

Κοινωνία

Προώθηση βιώσιμης απασχόλησης

5.4.4. Απειλές (Threats)

Στις απειλές για την περιοχή των Οиноφύτων και όσον αφορά τον οικονομικό τομέα, περιλαμβάνεται το αρνητικό επιχειρηματικό περιβάλλον έτσι όπως αυτό έχει διαμορφωθεί λόγω της οικονομικής κρίσης, η έλλειψη ρευστότητας των επιχειρήσεων, η συρρίκνωση της εσωτερικής αγοράς και ο ανταγωνισμός που υπάρχει από χώρες με πολύ χαμηλότερα κόστος παραγωγής. Σχετικά με το περιβάλλον, στις απειλές για την περιοχή περιλαμβάνονται τα περιβαλλοντικά ατυχήματα που μπορούν να συμβούν εξαιτίας της βιομηχανικής δραστηριότητας, οι απρόβλεπτες φυσικές καταστροφές όπως πλημμύρες, πυρκαγιές και διάβρωση εδαφών, η περαιτέρω υποβάθμιση των και η επιδείνωση των περιβαλλοντικών προβλημάτων λόγω της έντονης βιομηχανικής δραστηριότητας και λόγω της κλιματικής αλλαγής. Σχετικά με τον πολιτιστικό τομέα σημαντική απειλή είναι η απομάκρυνση από τις τοπικές παραδόσεις καθώς και η υποβάθμιση υποδομών πολιτισμού. Συνοψίζοντας, στις απειλές της περιοχής των Οиноφύτων περιλαμβάνονται τα εξής:

Οικονομία

Αρνητικό επιχειρηματικό περιβάλλον λόγω της κρίσης

Έλλειψη ρευστότητας Συρρίκνωση
εσωτερικής αγοράς Ανταγωνισμός από χώρες
χαμηλού κόστους

Περιβάλλον

Περιβαλλοντικά ατυχήματα λόγω βιομηχανικής δραστηριότητας

Φυσικές καταστροφές (πυρκαγιές, πλημμύρες)

Υποβάθμιση υδάτων

Επιδείνωση περιβαλλοντικών προβλημάτων λόγω κλιματικής αλλαγής

Πολιτισμός

Απομάκρυνση από τοπικές παραδόσεις

Υποβάθμιση υποδομών πολιτισμού

6. Εναλλακτικό Σενάριο Βιώσιμης Αποανάπτυξης Οινοφύτων

6.1 Στόχοι της εναλλακτικής στρατηγικής ανάπτυξης για την περιοχή

Η άναρχη και χωρίς έλεγχο βιομηχανική δραστηριότητα στην περιοχή των Οινοφύτων, έχει οδηγήσει στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής των κατοίκων, ενώ ταυτόχρονα η υφιστάμενη κατάσταση δεν ευνοεί την ανάπτυξη ενός εναλλακτικού αναπτυξιακού μοντέλου. Ενός μοντέλου που θα μετατρέψει την εν λόγω περιοχή σε μία Αυτοδιαχειριζόμενη Βιομηχανική Πολιτεία με στόχο την εξυγίανση του ποταμού Ασωπού, την αποκατάσταση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, την ενίσχυση της απασχόλησης, την κοινωνική συνοχή και την διασφάλιση της δημόσιας υγείας. Στόχος είναι η ανάπτυξη ενεργών και λειτουργικών σχέσεων μεταξύ των επιχειρηματικών/παραγωγικών μονάδων και του τοπικού παραγωγικού και κοινωνικού ιστού που θα τονώσει την επιχειρηματικότητα, θα βελτιώσει την ποιότητα ζωής των κατοίκων και θα συμβάλλει στην κοινωνική και αστική αναζωογόνηση.

Η οικολογική διάσταση πρέπει να είναι βασικός πυλώνας μιας εναλλακτικής αναπτυξιακής πολιτικής. Αυτό σημαίνει αποτελεσματική διαχείριση των αποβλήτων, στήριξη της περιβαλλοντικής βιομηχανίας και δημιουργία κατάλληλων χώρων για την άσκηση της παραγωγικής δραστηριότητας. Οι ΒΙ.ΠΕ. επιβαρύνουν με τη δράση τους το περιβάλλον και η διαχείριση των αποβλήτων τους πρέπει να είναι από τις πρώτες προτεραιότητες τους. Ένα ολοκληρωμένο σύστημα αποβλήτων πρέπει να συμβαδίζει με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης προκειμένου να υπάρχει μια μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση του προβλήματος και να μην υπάρξουν προβλήματα στο μέλλον (Seadon , 2010, Wagner, 2011). Η βιώσιμη διαχείριση των αποβλήτων απαιτεί την ενεργό συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών όπως επιχειρήσεις που δημιουργούν τα απόβλητα, δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς που έχουν την ευθύνη

της διαχείρισης τους, καθώς και οργανώσεις ή επιστημονικοί φορείς που διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις και ασχολούνται με θέματα διαχείρισης και προστασίας περιβάλλοντος. Όλοι οι συγκεκριμένοι φορείς που αναφέρθηκαν παραπάνω θα πρέπει να βρίσκονται σε μια συνεχή επικοινωνία και συνεργασία για την εξεύρεση της καλύτερης λύσης για την διαχείριση των αποβλήτων (Joseph, 2006).

Αρκετές από τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή ανήκουν στην λεγόμενη βαριά βιομηχανία και κατά συνέπεια είναι αρκετά ενεργοβόρες. Η μείωση λοιπόν του ενεργειακού αποτυπώματος και ο περιορισμός των ρύπων κρίνονται ως απαραίτητες προϋποθέσεις για μια βιώσιμη και ισόρροπη ανάπτυξη. Η εξοικονόμηση ενέργειας και η υιοθέτηση ανανεώσιμων πηγών μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην μείωση του συνολικού κόστους λειτουργίας των επιχειρήσεων και στην μείωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης της περιοχής. Με την δημιουργία και την στήριξη ενός φορέα διαχείρισης που θα αφορά ολόκληρη την ΒΙ.ΠΕ. δύναται να υπάρξουν ενεργειακές δράσεις που θα υποστηρίζονται από ένα ευνοϊκό πλαίσιο ενεργειακών επενδύσεων.

Επιπλέον, ο πρωτογενής τομέας πρέπει να στραφεί στις βιολογικές καλλιέργειες και σε καινοτόμους τρόπους γεωργίας προκειμένου να υπάρξει βιωσιμότητα των τροφικών συστημάτων, τα παραγόμενα προϊόντα να αποκτήσουν υψηλή διατροφική αξία και να αποκατασταθεί η φήμη τους. Κοινωνικά Υποστηριζόμενη Γεωργία (ΚΥΓ), αστικοί λαχανόκηποι, εναλλακτικές λαϊκές αγορές, λαϊκές χωρίς μεσάζοντες είναι μερικές από τις δράσεις που μπορούν να προταθούν για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Ως αυτοδιαχειριζόμενο οικονομικό σύστημα, έχει στόχο την ανάπτυξη της ανακύκλωσης και της κυκλικής οικονομίας με σκοπό την μείωση του αποτυπώματος της οικονομικής δραστηριότητας στις πρώτες ύλες και το περιβάλλον. Η κυκλική οικονομία εστιάζει στην μεταποίηση και επαναχρησιμοποίηση των υφιστάμενων υλικών και προϊόντων. Από την εντατική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, που χαρακτηρίζει τον καπιταλισμό, γίνεται μετάβαση σε ένα μοντέλο μεγαλύτερης αποδοτικότητας των πόρων, μείωσης της ενεργειακής κατανάλωσης και των αποβλήτων. Πρόκειται για μία Οικονομία Μονιμότητας που δίνει έμφαση στις πνευματικές αξίες έναντι της υλικής ευχαρίστησης και προκρίνει την αρμονικής

συνύπαρξη της οικονομίας με τη φύση, τους πόρους και τις μελλοντικές γενιές (Κοράτζα & Βίκτους., 2016)

Σκοπός είναι μία βιομηχανική συμβίωση η οποία θα στηρίζεται στην βιομηχανική οικολογία και στα βιομηχανικά οικοσυστήματα και η οποία θα προωθεί την βιώσιμη ανάπτυξη, ικανοποιώντας παράλληλα τις απαιτήσεις της βιομηχανίας. Μια μετάβαση του βιομηχανικού συστήματος σε ένα βιομηχανικό οικοσύστημα οδηγεί σε σημαντικά οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη. Η χρησιμοποίηση υποπροϊόντων μιας επιχείρησης ως πρώτη ύλη από μία άλλη ελαχιστοποιεί το κόστος και δίνει πρόσθετη αξία στο υποπροϊόν. Η μείωση των αποβλήτων έχει ως αποτέλεσμα μειωμένο κόστος διαχείρισης καθώς και περιορισμό των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που αυτά δημιουργούν. Στα βιομηχανικά οικοσυστήματα, η συνεγκατάσταση των επιχειρήσεων, ενισχύει την καινοτομία, καθώς μέσα από την συνεργασία και τις εναλλακτικές λύσεις που προωθούν, μπορεί να προκύψουν νέα προϊόντα και διαδικασίες (Roberts, 2004). Επίσης, η βιομηχανική συμβίωση πέρα από τα οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη που προσφέρει, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια εποικοδομητική συνεργασία με τις τοπικές κοινότητες, τους δημόσιους φορείς και την πολιτεία για έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό βιώσιμης ανάπτυξης.

Ένας ακόμα στόχος ο οποίος πρέπει να συμπεριληφθεί στο εναλλακτικό αναπτυξιακό μοντέλο που θα προταθεί παρακάτω είναι η σχεδίαση και ανάπτυξη συγκεκριμένων πολιτικών που εστιάζουν στην εργασιακή απασχόληση ατόμων που βρίσκονται κοινωνικά περιθωριοποιημένοι. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα αποτελεί ένα σημαντικό μέσο επίλυσης ποικίλων προβλημάτων σε μια ορισμένη περιοχή, γεγονός που ενδεχομένως να μην έχει γίνει ακόμη ευρέως αποδεκτό. Είναι χρήσιμο, να υπάρξει μια προσπάθεια εστίασης στο έργο της κοινωνικής ένταξης, γεγονός που από μόνο του είναι ικανό να συμβάλλει στην αλλαγή της κατάστασης ατόμων που βρίσκονται στο κοινωνικό περιθώριο. Ένα καλά οργανωμένο ανάλογο σχέδιο θα μπορούσε να συνδυάσει τις οικονομικές ευκαιρίες ΚΑΟ που μπορεί να δημιουργηθούν σε μια περιοχή τόσο σε οικονομικό όσο και σε εκπαιδευτικό-μορφωτικό επίπεδο.

Ένα ακόμα στοιχείο που πρέπει να προστεθεί στο σχέδιο εναλλακτικής στρατηγικής ανάπτυξης της ΒΙ.ΠΕ. Οιοφύτων είναι η έννοια και οι πρακτικές της

αυτοδιαχείρισης. Η αυτοδιαχείριση μια μορφή διαχείρισης μιας οικονομικής μονάδας από τους εργαζόμενους, στην οποία η οργάνωση της εργασίας είναι μη ιεραρχική και διαμορφώνεται από τους ίδιους τους εργαζομένους. Οι εργαζόμενοι δηλαδή ορίζουν συλλογικά τις διαδικασίες παραγωγής, την οργάνωση των εργασιακών διαδικασιών, τη διάθεση των πλεονασμάτων και την αλληλεπίδραση με την ευρύτερη οικονομία και κοινωνία. Η εργατική αυτοδιαχείριση είναι μία συνεχής προσπάθεια «αυτοπροσδιορισμού» της εργασίας, προκειμένου οι εργαζόμενοι να έχουν δικαίωμα σε ολόκληρο το φάσμα της παραγωγικής διαδικασίας και των βασικών λειτουργιών της. (Μητρόπουλος Α., 2008). Εγχειρήματα ΚΑΟ όπως οι κοινωνικές επιχειρήσεις, οι συνεταιρισμοί, οι ανακτημένες επιχειρήσεις έχουν έντονο αυτό το στοιχείο της αυτοδιαχείρισης.

Απόρροια των παραπάνω, είναι η οικοδόμηση μιας διαφορετικής κοινωνίας, μιας κοινωνίας αποανάπτυξης, που δεν χρειάζεται πλέον να συσσωρεύει και θα αντικαταστήσει τους βασικούς καπιταλιστικούς θεσμούς της ιδιοκτησίας, του χρήματος κλπ, από θεσμούς που διέπονται από διαφορετικές αξίες όπως η συνεργασία, η αλληλεγγύη, η δημοκρατία, η αμοιβαιότητα. (Καλλής et al, 2016). Η τοπικοποίηση των συναλλαγών, της παραγωγής, της οικονομίας και της πολιτικής αποτελεί το σημαντικότερο μέσο της αποανάπτυξης. Παράμετροι της τοπικότητας αποτελούν η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στα ζητήματα της περιοχής, η ενίσχυση της απασχόλησης, η παραγωγή σε τοπικό επίπεδο των περισσότερων προϊόντων που χρειάζεται ο τοπικός πληθυσμός, τα τοπικά αυτόνομα δίκτυα συναλλαγών και η τοπική χρηματοδότηση των δράσεων μέσω τοπικών πιστώσεων. (Fournier, 2014).

6.2 Εναλλακτικές Στρατηγικές Βιώσιμης Αποανάπτυξης Βιομηχανικής Περιοχής Οινοφύτων

6.2.1 Ενεργειακή βιωσιμότητα

Η δημιουργία ενεργειακής κοινότητας στην βιομηχανική περιοχή των Οινοφύτων είναι μία δράση που θα ενισχύσει την αυτονομία και θα περιορίσει

δραστικά το ενεργειακό αποτύπωμα των εγχειρημάτων. Η ενεργειακή κοινότητα αποτελεί έναν αστικό συνεταιρισμό με αποκλειστικό σκοπό την παραγωγή, ιδιοκατανάλωση και διαχείριση της ηλεκτρικής ή θερμικής ή ψυκτικής ενέργειας. Μέλη της θα είναι οι κάτοικοι της περιοχής, φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, κοινωνικές επιχειρήσεις, συνεταιρισμοί, βιομηχανικές και επιχειρηματικές μονάδες². Πρόκειται για ένα ενεργειακό εγχείρημα βασιζόμενο στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και εξοικονόμησης, που συνεπάγεται ήπιες περιβαλλοντικές παρεμβάσεις. Η κοινότητα αυτή θα μπορεί με αυτονομία να παράγει, να αποθηκεύει, να διαθέτει στα μέλη ή και να πουλά τα παραπάνω είδη ενέργειας, θα αναπτύσσει δίκτυο και θα εκμεταλλεύεται υποδομές εναλλακτικών καυσίμων. Οι πολίτες, οι διάφοροι παραγωγικοί, επιχειρηματικοί και τοπικοί φορείς παύουν να είναι μόνο καταναλωτές, αλλά γίνονται και παραγωγοί ενέργειας. Το στοιχείο της τοπικότητας και η στενή συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων ενδυναμώνουν τις κοινωνικές σχέσεις και ενισχύουν την κοινωνική συνοχή.

Οι ΒΙ.ΠΕ. ως χώροι υποδοχής πολλών επιχειρήσεων και έντονης επιχειρηματικής και βιομηχανικής δραστηριότητας καταναλώνουν μεγάλα ποσά ενέργειας για την κάλυψη των αναγκών τους. Η οικονομία της ενέργειας και η εισαγωγή ανανεώσιμων πηγών μπορεί να ελαττώσει το συνολικό κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων και να μειώσει την περιβαλλοντική υποβάθμιση της περιοχής. Εφόσον η ΒΙ.ΠΕ. μπορέσει να ελαττώσει τις συνολικές ανάγκες σε ενέργεια, παράγοντας μέρος των ενεργειακών της αναγκών, θα υπήρχε παράλληλα μείωση των συνολικών ρύπων της ΒΙ.ΠΕ. (UNEP,2001). Στην ΒΙ.ΠΕ. Οινοφύτων θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια ενεργειακή κοινότητα με την μορφή αστικού συνεταιρισμού που θα περιελάμβανε τους τοπικούς φορείς, τους πολίτες των παρακείμενων περιοχών και τις βιομηχανίες και επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Τα μέλη του συνεταιρισμού αυτού θα μπορούσαν να εγκαταστήσουν φωτοβολταϊκά συστήματα τόσο στα οικόπεδά τους όσο και στις στέγες τους και επιπλέον οι τοπικοί φορείς θα μπορούσαν να παραχωρήσουν επιπλέον εκτάσεις για την τοποθέτηση φωτοβολταϊκών σταθμών. Προκειμένου να υπάρξει εξοικονόμηση ενέργειας προτείνεται επίσης η αντικατάσταση των ενεργοβόρων λαμπτήρων με λαμπτήρες χαμηλής κατανάλωσης.

²<https://www.greenpeace.org/greece/issues/klima/4411/ola-gia-tis-energeiakes-koivotites/>

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η γαλλική Eurocoop η οποία είναι μια συνεταιριστική και συμμετοχική ένωση, η οποία ιδρύθηκε το 2005, με τη δράση της να εκτείνεται σε ολόκληρη τη χώρα. Αποτελεί το μοναδικό συνεταιριστικό γαλλικό πάροχο ολοκληρωτικά ανανεώσιμης ενέργειας και απευθύνεται απευθείας στο καταναλωτικό κοινό. Η ένωση υπήρξε το προϊόν συνεργασίας διαφορετικών παραγόντων που εμπλέκονταν με την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας, συλλόγους πολιτών και άλλων ετερόκλητων παραγόντων που συνεργάστηκαν, καθώς μοιράζονταν το ίδιο όραμα και μια κοινή επιθυμία για την παροχή αυτής της μορφής της ενέργειας στους καταναλωτές. Ο συγκεκριμένος πάροχος εφαρμόζει ένα επιχειρησιακό πλαίσιο που βασίζεται στη συνεργασία με τοπικούς παράγοντες και εργαζόμενους της περιοχής, ενώ ταυτόχρονα, επεδίωκε μέσω δράσεων να ενημερώσει τους πολίτες σχετικά με την αναγκαιότητα υιοθέτησης νέων μορφών αποκλειστικά ανανεώσιμων μορφών ενέργειας. Το εντυπωσιακό στοιχείο, που μπορεί να λειτουργήσει και παραδειγματικά, είναι πως ο περιβαλλοντικός αντίκτυπος τη εταιρίας στην περιοχή υπήρξε θετικός, γεγονός που επετεύχθη με την υιοθέτηση ενός περιορισμένου κύκλου, μη ρυπογόνου, συνεργατικής ενέργειας.

6.2.2 Διαχείριση αποβλήτων, Ανακύκλωση και Επαναχρησιμοποίηση Υποπροϊόντων

Οι ΒΙ.ΠΕ., ως χώροι υποδοχής και εγκατάστασης πολλών επιχειρήσεων, επιβαρύνουν με τη δράση τους το περιβάλλον και οφείλουν να δίνουν μεγάλη βαρύτητα στην διαχείριση των αποβλήτων τους. Μια επιτυχημένη στρατηγική για την διαχείριση των αποβλήτων θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν τις περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους (Morrissey & Browne, 2004). Στην ΒΙ.ΠΕ. Οινοφύτων τα βιομηχανικά και όχι μόνο απόβλητα μπορούν να επεξεργάζονται από έναν ανεξάρτητο φορέα διαχείρισης ο οποίος θα διαθέτει μονάδα απορύπανσης καθώς και μονάδες εναλλακτικής διαχείρισης των αποβλήτων με σκοπό την προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση – ανακύκλωση. Τα επικίνδυνα βιομηχανικά απόβλητα θα μπορούν να αποθηκεύονται σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους και να αξιοποιηθούν ως εναλλακτικό καύσιμο για ορισμένες βιομηχανίες. Στη διοίκηση του φορέα αυτού θα αντιπροσωπεύονται όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς (τοπική αυτοδιοίκηση, τοπικές

συλλογικότητες, επιχειρήσεις, εργαζόμενοι) ενώ συμβουλευτικό ρόλο θα έχουν επιστημονικοί φορείς, οργανώσεις και ιδρύματα που ασχολούνται με ζητήματα προστασίας και διαχείρισης περιβάλλοντος. Τα άτομα που θα οριστούν να ασχολούνται με την διαχείριση των αποβλήτων και με τα περιβαλλοντικά ζητήματα θα πρέπει να διαθέτουν το απαιτούμενο τεχνικό υπόβαθρο, να έχουν καλή γνώση της περιοχής και των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε αυτήν και να έχουν καλές επικοινωνιακές δεξιότητες ώστε να συνεργάζονται σωστά με όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Αρχικά, ο φορέας αυτός θα πρέπει να κάνει μια καταγραφή της παρούσας κατάστασης εντός της ΒΙ.ΠΕ., να εντοπιστούν οι δραστηριότητες που χρήζουν βελτίωσης και να τεθεί μια συστηματική προσέγγιση επίλυσης των προβλημάτων των δραστηριοτήτων αυτών. Σημαντικό είναι να ακολουθούνται δημοκρατικές και διαφανείς διαδικασίες και να υπάρχει μια συνεχής, σωστή και αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών.

Επιπλέον, τόσο τα βιομηχανικά όσο και αστικά απόβλητα και απορρίμματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Τα νοικοκυριά θα πρέπει να εξοπλιστούν με τα κατάλληλα μέσα, όπως κάδους, που θα τους παρέχει ο δήμος για να κάνουν ανακύκλωση οικιακών οργανικών αποβλήτων (τρόφιμα, φυτά, κλαδιά, κλπ). Η καύση των απορριμμάτων αυτών θα γίνονται από ένα εγχείρημα που θα έχει συνεταιριστική μορφή και θα απασχολεί προσωπικό από τις ευπαθείς ομάδες. Το εγχείρημα αυτό θα παίρνει τα σκουπίδια, και ύστερα από κατάλληλη επεξεργασία, μέσω της καύσης θα παράγει και θα πουλάει ενέργεια και οι πρακτικές που θα υιοθετεί θα είναι φιλικές προς το περιβάλλον. Επίσης, τα υγρά απόβλητα των νοικοκυριών μπορούν να συλλέγονται και να μετατρέπονται σε νερό για την άρδευση εκτάσεων καθώς και για διάφορες εργασίες των βιομηχανιών. Για τον ίδιο σκοπό θα μπορούσε να συλλέγεται το βρόχινο νερό σε ειδικές δεξαμενές οι οποίες θα είναι εγκατεστημένες σε διάφορες περιοχές της ΒΙ.ΠΕ.

Σε ένα εναλλακτικό αναπτυξιακό μοντέλο η οικολογική βιωσιμότητα είναι ένα ζήτημα υψηλής προτεραιότητας. Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον χώρο θα πρέπει να αλλάξουν προσανατολισμό και από την γραμμική να στραφούν στην κυκλική οικονομία. Αυτό σημαίνει ότι τα προϊόντα που παράγονται θα πρέπει να σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο που να είναι ανθεκτικά και να μπορούν να επισκευαστούν ή να ανακτηθούν. Έτσι, έχουμε μείωση των αποβλήτων και των ρύπων και εξοικονόμηση ενέργειας. Την περισυλλογή, διαλογή, επεξεργασία των

αποβλήτων και την διοχέτευση εκ νέου στο οικονομικό σύστημα ως νέες πρώτες ύλες μπορούν να αναλάβουν συνεταιρισμοί και κοινωνικές επιχειρήσεις που θα δημιουργηθούν για τον σκοπό αυτό. Από αυτή τη διαδικασία θα τονωθεί η απασχόληση και θα προκύψουν νέες θέσεις εργασίας που μπορούν να καλυφθούν από ανέργους, από ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού και από κοινωνικά αποκλεισμένους.

Η ορθολογική διαχείριση των αποβλήτων, η ανακύκλωση και η επαναχρησιμοποίηση έχουν ως αποτέλεσμα την εξοικονόμηση των φυσικών πόρων, την προστασία του περιβάλλοντος και την εξοικονόμηση χρημάτων. Στην περιοχή των Βαλκανίων συναντάμε δύο εξαιρετικές πρωτοβουλίες με τη μορφή κοινωνικών συνεταιρισμών. Ο κοινωνικός συνεταιρισμός Prijateljica και το Ateliere fara Frontiere στη Ρουμανία³, ενθαρρύνουν και προωθούν την απασχόληση ατόμων με αναπηρίες και άλλων κοινωνικά περιθωριοποιημένων ατόμων μέσα από την συλλογή, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού. Τέτοιου είδους συνεταιρισμοί, συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας, στην προστασία του περιβάλλοντος και τη μείωση της φτώχειας ενώ ταυτόχρονα βελτιώνουν σημαντικά την ποιότητα ζωής των ατόμων με αναπηρίες και ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού.

6.2.3 Βιομηχανική Συμβίωση

Μια νέα καινοτόμα στρατηγική για την οργάνωση της βιομηχανικής παραγωγής αποτελεί η βιομηχανική συμβίωση, όπου διαφορετικές επιχειρηματικές και βιομηχανικές μονάδες, που βρίσκονται σε γεωγραφική εγγύτητα, συνεργάζονται μέσα σε ένα λειτουργικό δίκτυο και διαχειρίζονται από κοινού διάφορους πόρους (Bain et al., 2010). Από την βιομηχανική συμβίωση προκύπτουν τρεις τύποι συμβιωτικών σχέσεων μεταξύ των μονάδων : η εκμετάλλευση των υποπροϊόντων της μιας επιχείρησης από την άλλη, η από κοινού χρήση υποδομών και υπηρεσιών (εγκαταστάσεις διαχείρισης αποβλήτων, ενέργειας, κ.ά.) και η συνεργασία σε ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος όπως η έρευνα, ο σχεδιασμός και η βιώσιμη ανάπτυξη.

³https://www.fairtrade.gr/wp-content/uploads/2017/07/susy_research_greek_web.pdf

Τα βιομηχανικά συγκροτήματα και οι βιομηχανικές επιχειρηματικές περιοχές δημιουργούν τις συνθήκες για την ανάπτυξη συστάδων επιχειρήσεων (clusters), καθώς γειτνιάζουν χωρικά και έτσι ευνοείται η ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ τους (Porter, 2003). Σκοπός των clusters είναι η επίτευξη οικονομίων κλίμακας, η μείωση του κόστους παραγωγής και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων – εταιρών. Σε ένα cluster μπορούν να συμμετέχουν και οργανισμοί, όπως ερευνητικά ινστιτούτα, πανεπιστήμια και άλλοι φορείς. Στην ΒΙ.ΠΕ. Οινοφύτων θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα ιδιότυπο cluster μεταξύ των βιομηχανιών που ήδη δραστηριοποιούνται στην περιοχή και των επιχειρηματικών εγχειρημάτων ΚΑΟ που θα δημιουργηθούν στην περιοχή, πέρα από τον οικονομισμό και την μεγιστοποίηση του οικονομικού αποτελέσματος. Αρχικά, θα πρέπει να διατυπωθούν ο σκοπός και οι στόχοι του cluster, να εντοπιστούν τα κοινά προβλήματα και να οριστούν οι διασυνδέσεις μεταξύ των μελών του. Οι βιομηχανίες θα πρέπει να εντάξουν στον σχεδιασμό και στις παραγωγικές δραστηριότητες τους την κοινωνική και περιβαλλοντική ευθύνη και να συνεργαστούν ισότιμα και αρμονικά με τα εγχειρήματα ΚΑΟ που θα προκύψουν. Το cluster αυτό θα πρέπει να ακολουθεί διαφανείς και δημοκρατικές συμμετοχικές διαδικασίες και να υπάρχει σωστή επικοινωνία και εμπιστοσύνη μεταξύ των συμμετεχόντων.

Ένα παγκόσμιο πρότυπο σωστής εφαρμογής των αρχών της βιομηχανικής οικολογίας αποτελεί η επιτυχημένη περίπτωση βιομηχανικής συμβίωσης στο Καλουντμποργκ της Δανίας⁴. Η αρχή του εγχειρήματος τοποθετείται στις αρχές της δεκαετίας του '70, με βασικούς συντελεστές το Asnaes, ένα εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας με κύριο καύσιμο το κάρβουνο, η Gyproc, μια επιχείρηση παραγωγής γυψοσανίδων, η Statoil, ένα διυλιστήριο πετρελαίου, η Novo Nordisk, μια φαρμακευτική εταιρία, η RGS 90, μια εταιρία ανακύκλωσης υλικών, η Novozyme, μια επιχείρηση παραγωγής ενζύμων, η Kara-Noveren, μια επιχείρηση διαχείρισης αποβλήτων και η δημοτική αρχή του Καλουντμποργκ, με πληθυσμό 17.000 κατοίκων. Εκτός από τις μεγάλες και οργανωμένες αυτές μονάδες, σε αυτή την βιομηχανική συμβίωση, συμμετέχουν και άλλες μικρότερες μονάδες που εκμεταλλεύονται τα υποπροϊόντα, τις ανταλλαγές υλικών και την ενέργεια.

⁴ <https://slideplayer.gr/slide/1982440/>

Πως λειτουργεί στην πράξη αυτό το βιομηχανικό οικοσύστημα ; Το Asnaes, το μεγαλύτερο εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας, παρέχει ατμό στο διυλιστήριο πετρελαίου της Statoil, στην φαρμακευτική μονάδα της Novo Nordisk καθώς και στην μονάδα βιοτεχνολογίας της Novozyme, ενώ ταυτόχρονα παρέχει θέρμανση στην πόλη του Καλουντμποργκ και σε ιχθυοτροφεία. Η Statoil με τη σειρά της παρέχει στην Asnaes αέριο καύσιμο και υδάτινους πόρους , μέρος των οποίων προέρχονται από την διαχείριση των λυμάτων. Επίσης, παρέχεται νερό ψύξης το οποίο χρησιμεύει για την παραγωγή ατμού και ηλεκτρισμού, καθώς και για την διαδικασία αποθείωσης από την οποία προκύπτει ο βιομηχανικός γύψος, που χρησιμοποιείται ως πρώτη ύλη από την Gyproc. Η Novo Nordisk και η Novozyme τροφοδοτούν τους τοπικούς αγρότες με τα υποπροϊόντα που επεξεργάζονται, οι οποίοι τα χρησιμοποιούν ως λιπάσματα. Η RGS 90 επεξεργάζεται πετρέλαιο και μολυσμένο χώμα, το οποίο στη συνέχεια διοχετεύει στις κατασκευαστικές μονάδες της περιοχής. Η Kara-Noveren, ανακυκλώνει το 80% των απορριμμάτων που συλλέγει, τα οποία χρησιμεύουν ως πρώτη ύλη για την παραγωγή χαρτιού, μέταλλου, πλαστικού και διάφορων κατασκευαστικών υλικών. Επιπρόσθετα, αποτεφρώνει τα οικιακά σκουπίδια, τα οποία χρησιμοποιεί σε εργοστάσιο, παρέχοντας στα νοικοκυριά ηλεκτρισμό και θερμότητα.

Το βασικό στοιχείο της βιομηχανικής αυτής συμβίωσης είναι η συνεχής και στενή συνεργασία που στηρίζεται στις ειλικρινείς σχέσεις και στην αμοιβαία εμπιστοσύνη των εμπλεκομένων. Το Ινστιτούτο Βιομηχανικής Συμβίωσης του Καλουντμποργκ δρα υποστηρικτικά και βοηθά τις επιχειρήσεις στην αναζήτηση νέων δραστηριοτήτων που μπορούν να βελτιώσουν την περιβαλλοντική τους επίδοση. Τα οφέλη που προκύπτουν από ένα τέτοιο βιομηχανικό οικοσύστημα που παρουσιάστηκε παραπάνω είναι η περιορισμένη χρήση ενέργειας και φυσικών πόρων, η χρήση των υποπροϊόντων ως πρώτη ύλη, η προστασία του περιβάλλοντος και η δημιουργία θετικού αντίκτυπου για την περιοχή και την βιομηχανία του Καλουντμποργκ.

6.2.4 Καινοτόμα γεωργία

Όσον αφορά τον πρωτογενή τομέα, η εναλλακτική στρατηγική που προτείνεται εστιάζεται στην βιολογική καλλιέργεια και στις ντόπιες παραδοσιακές ποικιλίες σπόρων. Οι παραγωγοί μπορούν να οργανωθούν σε συνεταιρισμούς και να

χρησιμοποιούν μόνο φυσικές μεθόδους καλλιέργειας απαλλαγμένες από φυτοφάρμακα, λιπάσματα και χημικά, με σεβασμό στη φύση και στον άνθρωπο. Τα προϊόντα αυτά θα διατίθενται σε αυτόνομες λαϊκές που θα συμμετέχουν όλοι οι τοπικοί συνεταιρισμοί. Επίσης, θα μπορούν να δέχονται παραγγελίες από τα μέλη τους μέσα από σχετική διαδικτυακή πλατφόρμα και να πραγματοποιούν διανομή κατ' οίκον των προϊόντων τους. Σε κάθε πόλη της ευρύτερης περιοχής των Οινοφύτων μπορούν να δημιουργηθούν εναλλακτικά καταστήματα όπου θα διατίθενται τα προϊόντα τους καθώς και μικρογεύματα με πρώτες ύλες από τους ίδιους. Επίσης, θα αναλαμβάνουν με τα δικά τους υλικά παραγωγής να μαγειρέψουν σε οικογιορτές και φεστιβάλ. Η διοργάνωση σεμιναρίων, συζητήσεων και εκθέσεων καθώς και η ύπαρξη ενός αγροκτήματος επισκέψιμο από όλους και κυρίως από μικρά παιδιά και σχολικές μονάδες, είναι σημαντικές πρωτοβουλίες προκειμένου οι πολίτες να εκπαιδευτούν για έναν άλλο τύπο ανθρώπινης ηθικής και κοινωνικών σχέσεων σε αρμονία με τη φύση. Το δίκτυο Oltre Mercato Salento στην Ιταλία ⁵ και η Aggro-Ecological Agriculture Fair⁶ στην Ισπανία είναι εγχειρήματα ΚΑΟ που ενισχύουν τις σχέσεις μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή καθώς πολλές από τις δραστηριότητες πραγματοποιούνται παράλληλα με την εφαρμογή πρακτικής : εργαστήρια, γευσιγνωσίες και σημεία πληροφόρησης για τα τοπικά προϊόντα και την βιοποικιλότητα της περιοχής.

Η Κοινοτικά Υποστηριζόμενη Γεωργία (ΚΥΓ) είναι ένας εναλλακτικός καινοτόμος τρόπος προσέγγισης του γεωργικού τομέα που αποσκοπεί να φέρει την παραγωγή σε ισορροπία με τους παραγωγούς, τους καταναλωτές και τη φύση. Η ΚΥΓ είναι μια συνεργασία μεταξύ αγροτικών παραγωγών και καταναλωτών στην οποία διαμοιράζονται οι ευθύνες, οι κίνδυνοι αλλά και τα παραγωγικά αποτελέσματα της γεωργίας. Σε μια ΚΥΓ, η τροφή δεν ακολουθεί τον κύκλο της αγοράς αλλά οργανώνεται και χρηματοδοτείται από όσους συμμετέχουν, μέσα από διαφανείς και βιώσιμες διαδικασίες.

Μια από τις πιο ενδιαφέρουσες πρακτικές ΚΥΓ είναι η Arvaia⁷ στην Ιταλία, η οποία είναι ένας συνεταιρισμός που έχει δημιουργηθεί από πολίτες και γεωργούς

⁵ <http://www.oltremercatosalento.org/index.php/chi-siamo>

⁶ <https://www.greeneuropeanjournal.eu/organic-farming-and-agricultural-movements-in-spain/>

⁷ <http://www.arvaia.it/>

οργανικής γεωργίας. Η Αγναία δραστηριοποιείται σε μια δημοτική έκταση, δημόσιας χρήσης και οι κύριοι στόχοι της είναι η ενίσχυση της απασχόλησης, η αύξηση της κοινωνικής συμμετοχής, προστασία της περιοχής, η διάδοση της οργανικής καλλιέργειας, η επιστροφή σε παραδοσιακά είδη και μεθόδους καλλιέργειας.

Ένα άλλο εγχείρημα το οποίο δίνει έμφαση στην οργανική γεωργία είναι τα κοινωνικά αγροκτήματα Colombini στην Ιταλία⁸ και Cooperative Terrabona στην Ισπανία⁹. Στα αγροκτήματα αυτά απασχολούνται άτομα με αναπηρίες, σωματικές ή ψυχικές ασθένειες ή μετανάστες με σκοπό την κοινωνική και εργασιακή τους ένταξη. Μέσα από την απασχόληση τους αυτή, τα άτομα αυτά, που δέχονται συνεχώς διακρίσεις λόγω της εθνικότητας ή των αναπηριών τους, αισθάνονται ότι δεν παραμερίζονται άλλα είναι χρήσιμα μέλη της κοινωνίας

Οι δήμοι θα μπορούσαν να παραχωρήσουν στους δημότες, δημοτικές εκτάσεις οι οποίες μένουν ανεκμετάλλευτες για την δημιουργία δημοτικών λαχανόκηπων και αστικών κήπων. Οι δημότες θα μπορούν να καλλιεργούν μόνοι τους τα προϊόντα που καταναλώνουν και θα έρχονται σε επαφή με τη φύση και τους γύρω τους. Θα συνεργάζονται με τους παραπάνω αγροτικούς συνεταιρισμούς από τους οποίους θα λαμβάνουν σπόρους καθώς και τεχνογνωσία για τους τρόπους καλλιέργειας. Ακόμα, οι δήμοι θα μπορούσαν να προμηθεύσουν τους δημότες με τον κατάλληλο υλικό εξοπλισμό προκειμένου να κάνουν κομποστοποίηση των οικιακών αποβλήτων και το κομπόστ που θα προκύπτει να το χρησιμοποιούν στους λαχανόκηπους αλλά και να το διοχετεύουν στους αγροτικούς παραγωγούς.

Οι παραπάνω εμπειρίες έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων οικονομικών σχέσεων που βασίζονται στην εμπιστοσύνη και στην αμεσότητα των συναλλαγών καθώς και την προώθηση κοινωνικών και πολιτιστικών δεσμών. Ως αποτέλεσμα, ο καθένας αντιλαμβάνεται θετικά τον ρόλο του ως πολίτη στην προστασία του περιβάλλοντος.

⁸ <https://www.cinellicolombini.it/en/forum-en/young-people/>

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=s27wWeEsR>

6.2.5. Ηθική οικονομία

Ο όρος «ηθική οικονομία»¹⁰ χρησιμοποιείται για να περιγράψει την παροχή οικονομικών υπηρεσιών και επαγγελματικής στήριξης με σκοπό να βελτιωθεί στο βαθμό του εφικτού η ποιότητα ζωής των κατοίκων. Δεν είναι λίγοι οι οργανισμοί εκείνοι που επιδιώκουν με τη δράση τους τη δημιουργία μιας επωφελέστερης για τους επιχειρηματίες και τους επενδυτές επενδυτικής στρατηγικής, βασισμένη στις αρχές της βιωσιμότητας και της συνεργασίας. Οι επιχειρηματικές μονάδες υποβοηθούνται μέσω μακροπρόθεσμων δανειοδοτήσεων και εξασφαλίζεται η μελλοντική αξιοποίηση των χρημάτων σε κάτι χειροπιαστό, που θα μπορέσει να συνεισφέρει στην πράξη στη δημιουργία μιας βιώσιμης επιχείρησης με προοπτικές ανάπτυξης και επιτυχίας.

Η δημιουργία ενός επενδυτικού ταμείου θα βοηθήσει τα παραπάνω εγχειρήματα που περιγράφηκαν στον μακροχρόνιο σχεδιασμό και στις επενδύσεις τους. Τα εν λόγω εγχειρήματα ΚΑΟ που θα αναπτυχθούν στην ΒΙ.ΠΕ. θα διαθέτουν ένα μέρος του πλεονάσματος τους στο επενδυτικό αυτό ταμείο. Το ταμείο αυτό θα μπορεί να παρέχει εκτός από οικονομική και συμβουλευτική και τεχνική υποστήριξη στους φορείς της ΚΑΟ. Ένα άλλο μέρος του πλεονάσματος θα διατίθεται για την εκπλήρωση κοινωνικών σκοπών, όπως η διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και γιορτών, η κατασκευή χώρων άθλησης και αναψυχής. Επίσης, η δημιουργία ενός ταμείου από τους ίδιους τους εργαζόμενους που θα έχει ως στόχο την επένδυση σε εγχειρήματα προκειμένου να δημιουργηθούν και να διατηρηθούν θέσεις εργασίας θα δώσει περαιτέρω ώθηση στην κοινωνική οικονομία. Οι εργαζόμενοι αλλά και απλοί πολίτες θα μπορούν να συνεισφέρουν εθελοντικά στο ταμείο αυτό. Τα ταμεία αυτά θα δραστηριοποιούνται στην περιοχή της ΒΙ.ΠΕ. και θα συνεργάζονται μεταξύ τους προκειμένου να προσφέρουν συνδυαστικά τις καλύτερες επενδυτικές επιλογές για την διατήρηση και ανάπτυξη των εγχειρημάτων ΚΑΟ.

Μια περίπτωση ηθικής οικονομίας είναι η βρετανική πρακτική Shared Interest. Πρόκειται για έναν οργανισμό ηθικών επενδύσεων οποίος προσφέρει οικονομικές

¹⁰ https://www.efsyn.gr/nisides/259550_ithiki-kai-oikonomia

υπηρεσίες και επαγγελματική υποστήριξη με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κοινοτήτων που αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες διαβίωσης σε φτωχές χώρες του κόσμου. Ο οργανισμός επικεντρώνεται σε μια δίκαιη και συνεργατική οικονομία καθιερώνοντας μια βιώσιμη στρατηγική επενδύσεων μέσα από μακροχρόνια δάνεια για την υποστήριξη των παραγωγών.

6.2.6. Αυτοοργάνωση - Αυτοδιαχείριση

Η ανάπτυξη ποικίλων εναλλακτικών πρακτικών και θεσμών θα ευνοήσουν την μετάβαση στην αποανάπτυξη, χαρακτηριστικό της οποίας θα είναι μία συμβιωτική κοινωνία στην οποία οι άνθρωποι θα ζουν απλά, κοινοτικά και με λιγότερα. (Καλλής, 2016). Καθώς η περιοχή χαρακτηρίζεται από έντονη επιχειρησιακή δραστηριότητα, ως εναλλακτική δράση προκρίνεται η υιοθέτηση πρακτικών ΚΑΟ και η σταδιακή αλλαγή στη φιλοσοφία της λειτουργίας των υφιστάμενων επιχειρήσεων. Η ανάπτυξη εγχειρημάτων ΚΑΟ, όπως είναι οι συνεταιρισμοί και οι κοινωνικές επιχειρήσεις παρουσιάζονται ως εναλλακτικές στην παραδοσιακή ιδιωτική κερδοσκοπική επιχείρηση και αποτελούν το κλειδί για την αντιμετώπιση της υψηλής ανεργίας, της υποβάθμισης της περιοχής και του περιβάλλοντος. Κάτι τέτοιο σημαίνει ότι, θα λειτουργούν με όρους συμμετοχικής διακυβέρνησης και θα λαμβάνουν υπόψη τις κοινωνικές διαστάσεις των δραστηριοτήτων τους. Τα εγχειρήματα αυτά εξυπηρετούν κοινωνικούς σκοπούς καταπολεμώντας την φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό τοποθετώντας τον άνθρωπο πάνω από το συμφέρον. Ο υψηλός βαθμός αυτονομίας, το όφελος της κοινότητας, οι συμμετοχικές και δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων και η διάθεση μέρους των κερδών για κοινωνικούς σκοπούς είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων (Defourny & Nyssen, 2014). Σε ένα εναλλακτικό αναπτυξιακό σχεδιασμό, οι κοινωνικές επιχειρήσεις και συνεταιρισμοί διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο καθώς λειτουργούν με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται η αποξένωση μεταξύ της αγοράς και της τοπικής κοινωνίας και αυξάνεται το κοινωνικό κεφάλαιο.

Με δεδομένο ότι στην Βιομηχανική περιοχή των Οиноφύτων κατά τη διάρκεια της κρίσης έχουν σταματήσει την λειτουργία τους αρκετές επιχειρήσεις, μια αξιοσημείωτη πρακτική αυτοδιαχείρισης η οποία θα μπορούσε να εφαρμοστεί στις

περιπτώσεις αυτές είναι η BIO.ME.¹¹, η οποία αποτελεί την μοναδική αυτόδιαχειριζόμενη βιομηχανική εγκατάσταση της χώρας. Η πρωτοβουλία προέκυψε από ορισμένους εργαζομένους της πρώην βιομηχανίας, όταν δεν αμείβονταν για αρκετό χρονικό διάστημα και αποφάσισαν να πάρουν το μέλλον στα χέρια τους και να αναλάβουν οι ίδιοι τα μέσα παραγωγής και τις εγκαταστάσεις. Η BIO.ME. απέδειξε ότι μέσα από την στενή συνεργασία και την αλληλεγγύη μπορεί να υπάρξει αυτοδιαχειριζόμενη παραγωγή αξιοποιώντας στο έπακρο ότι πόρο μπορούσε να βρει.

6.2.7 Ενίσχυση τοπικών δεσμών

Η περιοχή γύρω από τον Ασωπό ποταμό, θα μπορούσε να μετατραπεί σε ένα περιβαλλοντικό πάρκο το οποίο θα το σχεδιάζαν και θα το διαχειρίζονταν συλλογικότητες σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς. Η διοργάνωση διαφόρων πολιτιστικών εκδηλώσεων (φεστιβάλ, συναυλίες, εκθέσεις) και η ενεργή συμμετοχή των κατοίκων στη διαχείριση του πάρκου θα αποτελούσε μία βιωματική εμπειρία σχετικά με τον τρόπο που μπορούμε να ζούμε όλοι μαζί αρμονικά και θα είχε ως αποτέλεσμα την σύσφιξη των κοινωνικών δεσμών και την δημιουργία μιας νέας κοινοτικής ταυτότητας.(Osterlunk & Debruyne, 2014). Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή των Οινοφύτων θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην λειτουργία και διατήρηση αυτού του πάρκου καθώς και στην πραγματοποίηση των πολιτιστικών δράσεων παρέχοντας χορηγίες ή οποιαδήποτε υλικοτεχνική βοήθεια. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται στενή και θετική σύνδεση μεταξύ των επιχειρήσεων και των τοπικών κοινοτήτων και ενισχύεται η κοινωνική συνοχή.

6.2.8 Δικτύωση

Είναι προφανές ότι ενώ η αυτάρκεια και η προσήλωση στην αποστολή είναι αναμφισβήτητα θετικοί παράγοντες για όλες τις παραπάνω εναλλακτικές στρατηγικές ανάπτυξης, η συμμετοχή σε δίκτυα ή ομόσπονδους σχηματισμούς είναι ένα στοιχείο που μπορεί να χρησιμεύσει στην διάδοση στις περιοχές, στην ανταλλαγή εμπειριών

¹¹ <https://viomecoop.com/>

και στην ανάπτυξη ανοικτών συνεργασιών. Επιπλέον, οι ευρύτερες αυτές ομάδες συντονισμού συμβάλλουν στην καλύτερη και αποτελεσματικότερη εκπροσώπηση συμφερόντων και αιτημάτων σε δημόσιους φορείς και κυβερνήσεις.

Όλοι οι παραπάνω φορείς της ΚΑΟ που αναλύθηκαν παραπάνω θα πρέπει αρχικά να οργανωθούν σε δίκτυα ανά κλάδο. Στη συνέχεια όλα αυτά τα δίκτυα θα οργανωθούν σε ένα ενιαίο μεγαλύτερο δίκτυο εκπροσώπων της κοινωνικής οικονομίας στα πρότυπα του «Εργαστηρίου Οικοδόμησης της Κοινωνικής Οικονομίας» του Κεμπέκ (Γριτζάς et al, 2015). Πρόκειται για ένα οριζόντιο δίκτυο κάθετα συνδεδεμένων δικτύων, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ανεξάρτητο και αυτόνομο στο οποίο θα υπάρχει εκπροσώπηση όλων των κλάδων και των περιοχών και ισομερής συμμετοχή στη δημοκρατική διακυβέρνηση. Το δίκτυο αυτό θα αναπτύξει και θα αξιολογεί λογιστικά εργαλεία και εργαλεία μέτρησης σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικής οικονομίας ενώ παράλληλα θα συνεργάζεται με άλλα πανεπιστημιακά και ερευνητικά κέντρα για τον εντοπισμό τυχόν προβλημάτων που εμποδίζουν την προώθηση της ΚΑΟ. Το εν λόγω δίκτυο, λόγω της οριζοντιότητας του, θα διαθέτει ισχυρή διαπραγματευτική ικανότητα στις διαβουλεύσεις με τους κυβερνητικούς φορείς και θα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση των δημόσιων πολιτικών προς όφελος της κοινωνικής οικονομίας. Τόσο το οριζόντιο δίκτυο όσο και τα κάθετα δίκτυα θα έχουν επικοινωνία και συνεργασία με ανάλογα εγχειρήματα σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο. Η διεθνής και ευρωπαϊκή εμπειρία καλών πρακτικών και πολιτικών ανάπτυξης και αναδιάρθρωσης του παραγωγικού μοντέλου αποτελούν σημαντική πηγή άντλησης δοκιμασμένων πρακτικών για την διαμόρφωση προτάσεων.

Ένα ακόμη παράδειγμα δικτύωσης μπορεί να αποτελέσουν οι επονομαζόμενες «ομάδες αλληλέγγυας οικονομίας». Πρόκειται για οργανωμένα δίκτυα συνεταιρισμών, παραγωγών και καταναλωτών, που εμπορούμενοι από αισθήματα αλληλεγγύης και κοινωνικής ευθύνης, οργανώνουν δράσεις κατά τις οποίες ανταλλάσσονται αγαθά και παρεχόμενες υπηρεσίες. Κοινό στοιχείο των δικτύων είναι η εστίαση στη προώθηση νέων μορφών παραγωγής και κατανάλωσης και η μέριμνα να παρέχονται μέσω της δράσης τους προϊόντα και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις ανάγκες μικρών, αλλά καινοτόμων επιχειρήσεων με βλέμμα στραμμένο στο

μέλλον. Κατά κανόνα πρόκειται για οργανισμούς που λαμβάνουν διάφορες μορφές και στοχεύουν στην είσοδό τους σε τοπικές συνεργατικές ομάδες.

Μια δικτύωση και συνεργασία σε όλα τα επίπεδα μπορούν να μετατρέψουν την κρίση σε μια πραγματική ευκαιρία αναδημιουργίας μιας διαφορετικής οικονομίας, μιας οικονομίας που εξυπηρετεί τις ανάγκες των ανθρώπων και των κοινωνιών και όχι την απληστία των κερδοσκοπικών ιδιωτικών συμφερόντων.

6.2.9. Συμπέρασμα - Συζήτηση

Οι εναλλακτικές στρατηγικές ανάπτυξης για την Βιομηχανική περιοχή των Οиноφύτων που αναπτύχθηκαν παραπάνω δεν είναι δυνατόν να προκύψουν αυτόματα, αλλά απαιτούνται ειδικές συνθήκες και μακροπρόθεσμος στρατηγικός σχεδιασμός. Μεταπολεμικά, το αναπτυξιακό πρότυπο έχει διαμορφωθεί «από τα πάνω προς τα κάτω» δηλαδή από τον κεντρικό προς το τοπικό επίπεδο προγραμματισμού και σχεδιασμού, καθώς το κράτος είναι εκείνο που καθορίζει τους αναπτυξιακούς στόχους σε κάθε επίπεδο και τα μέσα για την υλοποίηση τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη χωρική πόλωση της ανάπτυξης και την δημιουργία ανισοτήτων μεταξύ περιοχών.

Τις τελευταίες δεκαετίες άρχισε να υιοθετείται από διάφορες περιοχές της Ευρώπης η «από τα κάτω προς τα πάνω» προσέγγιση της τοπικής ανάπτυξης. Με βάση το συγκεκριμένο μοντέλο ανάπτυξης, δίνεται έμφαση στις σχέσεις και στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών ομάδων μιας συγκεκριμένης περιοχής, οι οποίες έχουν τον πρώτο λόγο στην διαμόρφωση του αναπτυξιακού σχεδιασμού ο οποίος στη συνέχεια οριοθετείται σε ανώτερο επίπεδο. Μέσα σε αυτό το πρότυπο ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης, οι αρχές και τα εγχειρήματα της Κ.Α.Λ.Ο μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο. Ωστόσο το μοντέλο της «από τα πάνω» ανάπτυξης δεν μπορεί να αποκλειστεί εντελώς, αλλά οι δρώντες των δύο μοντέλων χωρικής ανάπτυξης χρειάζεται να συνυπάρχουν και να αλληλεπιδρούν μέσα από μια εταιρική και ισότιμη σχέση.

Από το σύνολο των παραπάνω προτάσεων σκιαγραφείται η οικοδόμηση ενός βιομηχανικού οικοσυστήματος στην περιοχή με έντονο το οικολογικό πρόσημο μέσα στο οποίο θα εντάσσεται και ένα οικοσύστημα ΚΑΟ. Η οικολογική αυτή κατεύθυνση

απαντά στους κινδύνους που ελλοχεύουν για την περιοχή και συγχρόνως δημιουργεί νέα προοπτική τόσο για την παραγωγική δραστηριότητα της περιοχής όσο και για τον πρωτογενή τομέα. Οι προτάσεις αυτές ευελπιστούν να δημιουργήσουν νέους δρόμους στην τοπική οικονομία εστιάζοντας στις συλλογικότητες και στην ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας με σκοπό να δημιουργήσουν ένα διαφορετικό περιφερειακό μοντέλο ανάπτυξης το οποίο θα έχει μακροπρόθεσμα οφέλη για το σύνολο της περιοχής των Οиноφύτων. Το διαφορετικό αυτό μοντέλο ανάπτυξης βασίζεται στις αρχές της βιομηχανικής συμβίωσης και βιομηχανικής οικολογίας και προωθεί την βιώσιμη ανάπτυξη μέσα από συνέργειες και συμπράξεις με γνώμονα τις ανθρώπινες ανάγκες και την προστασία του περιβάλλοντος.

7. Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η μελέτη της περίπτωσης της βιομηχανικής περιοχής των Οиноφύτων, η συζήτηση γύρω από τις περιβαλλοντικές κυρίως επιπτώσεις που έχει η έντονη παρουσία της βιομηχανίας σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο για την ευρύτερη περιοχή, δίνοντας παράλληλα έμφαση στις δυνατότητες οικολογικού σχεδιασμού. Συγκεκριμένα, μελετήθηκαν οι σύγχρονες τάσεις σχεδιασμού για τη βιομηχανική ανάπτυξη όσον αφορά στη διαχείριση των πόρων συνδυάζοντας τις αρχές της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης και την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία. Οι βιομηχανικές περιοχές έχουν πολλές προοπτικές βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας τους, τόσο στον τομέα δράσεων πράσινης επιχειρηματικότητας όσο και στον τομέα της ευρύτερης ανάπτυξης συνεργειών μεταξύ των επιχειρήσεων. Η βιομηχανική συμβίωση είναι ένα αποτελεσματικό μοντέλο αειφόρου ανάπτυξης που ενθαρρύνει την ανάπτυξη συνεργειών, την συνεργασία και την συλλογική δράση με σεβασμό στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Οι καλές πρακτικές εναλλακτικής ανάπτυξης μιας περιοχής όπως αυτής των Οиноφύτων είναι προσανατολισμένες στην επίτευξη της οικολογικής, κοινωνικής και οικονομικής βιωσιμότητας. Ο χαρακτήρας των πρακτικών είναι εν γένει περιορισμένης κλίμακας και αποσκοπούν στην κάλυψη των βασικών αναγκών του ανθρώπου και όχι στο υπερκέρδος των εταιριών. Συχνά είναι

αυτοδιαχειριζόμενες και προσαρμόζουν το μοντέλο λειτουργίας τους ανάλογα με τις δυνατότητες και την ευχέρεια των εργαζομένων τους.

Τα τελευταία χρόνια, έχουν γίνει αρκετά βήματα σε νομοθετικό επίπεδο, ωστόσο παραμένουν ακόμα σημαντικά προβλήματα, όπως αντιφατικές διατάξεις νόμων, πολυνομία στα εγχειρήματα Κ.Α.Λ.Ο. Αυτό που χρειάζεται είναι ένα ευέλικτο νομοθετικό πλαίσιο που θα καθορίζει τα βασικά στοιχεία της «από τα κάτω» τοπικής ανάπτυξης και θα δίνει στους άμεσα εμπλεκόμενους φορείς (επιχειρήσεις, συλλογικότητες, τοπικούς φορείς, κλπ) τη δυνατότητα της αυτορύθμισης και αυτοοργάνωσης.

Σε επίπεδο κρατικής διοίκησης, υπάρχει ελλιπής γνώση και πληροφόρηση σε θέματα βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης, αυξημένη γραφειοκρατία και δυσπιστία που αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την ανάδυση βιώσιμων αναπτυξιακών πολιτικών. Από την άλλη πλευρά, και οι φορείς που δύναται να υποστηρίξουν μια εναλλακτική αναπτυξιακή στρατηγική στερούνται δεξιοτήτων, πόρων και δικτύωσης έτσι ώστε να μπορούν να προωθήσουν καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες. Άρα, είναι αναγκαίο να υπάρξει μια συστηματική πληροφόρηση και εκπαίδευση όλων των εμπλεκόμενων φορέων και να δημιουργηθούν οι κατάλληλες δομές καθοδήγησης και υποστήριξης.

Τέλος, παρατηρείται, τόσο στις επιχειρήσεις όσο και στις τοπικές κοινωνίες, μια έλλειψη συνεργατικής κουλτούρας, με αποτέλεσμα τον περιορισμό της κοινωνικής αλληλεγγύης, τον χαμηλό βαθμό δέσμευσης και την αδυναμία προώθησης συνεργειών. Η βιώσιμη ανάπτυξη μιας Βιομηχανικής Περιοχής προϋποθέτει τον ορισμό συγκεκριμένων κοινών στόχων, οι οποίοι θα διαμορφώνονται μέσα από την συστηματική και εποικοδομητική συνεργασία όλων των ενδιαφερομένων μερών, δηλαδή των επιχειρήσεων και των τοπικών φορέων.

Η παρούσα εργασία σκιαγραφεί ένα όραμα για την ΒΙ.ΠΕ. Οιοφύτων, το οποίο μπορεί να εφαρμοστεί σε ένα κοντινό μέλλον, με σημαντικά κοινωνικά, περιβαλλοντικά και ανθρωπιστικά οφέλη και να αποτελέσει παράδειγμα και για αντίστοιχες χωρικές οντότητες. Η ενσωμάτωση της ΚΑΟ στο νέο αυτό μοντέλο

ανάπτυξης θα οδηγήσει σε εναλλακτικά οικονομικά και κοινωνικά μοντέλα ανάπτυξης, τα οποία θα αποσυνδεθούν από το υπάρχουσες συμβατικές διαδικασίες.

Η αφύπνιση της κοινωνίας και η κινητοποίηση προς εναλλακτικές μορφές επιχειρηματικότητας, με συλλογικούς στόχους αποτελεί μια υγιή στάση επανατοποθέτησης και ιεράρχησης αξιών.

Βιβλιογραφία

Ξένη Βιβλιογραφία

Andrews, E. S. (2009). Guidelines for social life cycle assessment of products: social and socio-economic LCA guidelines complementing environmental LCA and Life Cycle Costing, contributing to the full assessment of goods and services within the context of sustainable development. UNEP/Earthprint.

Bain A., Shenoy M., Ashton W., Chertow M., (2010). Industrial symbiosis and waste recovery in an Indian industrial area, *Resources. Conservation and Recycling*.

Baranzini, L., & Swaton, S. (2013). Définir la nouvelle économie sociale par les critères plutôt que par les statuts?. *Les nouvelles frontières de l'économie sociale et solidaire: XXXIIIes Journées de l'Association d'économie sociale*, 3, 53.

Bauby, P. (2018). Conditions of convergence between public economy and social economy organisations. Στο P. Bance (eds.). From the diversity of models to a successful hybridisation through new governance. Providing public goods and commons. Towards coproduction and new forms of governance for a revival of public action, 283-299. Liège: CIRIEC.

Chertow M.,(2000). Industrial symbiosis: Literature and taxonomy. *Annual Review of Energy and Environment* 25, pp. 313–337.

Chertow M., Ashton W., Espinosa J.,(2008). Industrial symbiosis in Puerto Rico: environmentally-related agglomeration economies. *Regional Studies* 42, pp.1299-1312.

Chertow, M., & Ehrenfeld, J. (2012). Organizing self-organizing systems: Toward a theory of industrial symbiosis. *Journal of industrial ecology*, 16(1), 13-27.

Cohen-Rosenthal, E. (1979). Enriching Workers' Lives. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 11(5), 64-66.

D'Alisa, G., Demaria, F., & Kallis, G. (Eds.). (2014). *Degrowth: a vocabulary for a new era*. Routledge.

Defourny J., Nyssen M., (2014), «Social innovation, social economy and social enterprise: what can the European debate tell us?» in Moulaert F., MacCallum D., Mehmood A., Hamdouch A. (Eds.), *The International Handbook on Social Innovation. Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*, Edward Elgar
Defourny, J. (2000). *Social economy: North and south*. Hoger Instituut voor de Arbeid, Katholieke Universiteit Leuven.

Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Conceptions of social enterprise and social entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and divergences. *Journal of social entrepreneurship*, 1(1), 32-53.

Dufays, F. & Huybrechts, B. (2014). Connecting the dots for social value: A review on social networks and social entrepreneurship. *Journal of Social Entrepreneurship* 5: 214-237

Ehrenfeld, J. (2003). Putting a spotlight on metaphors and analogies in industrial ecology. *Journal of Industrial Ecology*, 7(1), 1-4.

Ehrenfeld, J. R. (2000). Industrial ecology: paradigm shift or normal science?. *American Behavioral Scientist*, 44(2), 229-244.

Erkman, S. (1997). Industrial ecology: an historical view. *Journal of cleaner production*, 5(1-2), 1-10.

Erkman, S., & Ramaswamy, R. (2003). Applied industrial ecology: A new platform for planning sustainable societies: Focus on developing countries with case studies from India. Aicra Publ..

Fischer-Kowalski, M., Hertwich, E., & Lifset, R. (2009, June). Strategies and tools for refashioning the social metabolism: IE as a key to the transition

to sustainability. In *Proceedings of the 2009 ISIE Conference on Transitions toward Sustainability*.

Fournier, V. (2014), « Εξοδος από την Οικονομία : η πολιτική της αποανάπτυξης» στο Ηλιόσποροι, Καλλής Γ., Πετρίδης Π., (2014). *Πέρα από το δίλημμα λιτότητα ή ανάπτυξη : 11 κείμενα για την αποανάπτυξη*, Αθήνα, Εκδόσεις Πράσινο Ινστιτούτο

Fraisse, L. (2003). *Quels projets politiques pour l'économie solidaire. Cultures en mouvement*, 62(4). Georgescu-Roegen, N. (2006). *La décroissance: entropie, écologie, économie*. Le Sang de la Terre.

Hostick-Boakye, S. and Hothi, M. (2011). *Grow Your Own: How Local Authorities Can Support Social Enterprise*. London: The Young Foundation.

Joseph K., (2006). Stakeholder participation for sustainable waste management. *Habitat International* 30, pp. 863–871.

Kaswan, M. J. (2014). Developing democracy: Cooperatives and democratic theory. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 6(2), 190-205.

Kawano, E. (2013). Social Solidarity Economy: Toward convergence across continental divides. *Think piece series, Ginebra: UN Research Institute for Social Development*.

Kawano, E., Masterson, T. N., & Teller-Elsberg, J. (2009). Solidarity economy I: Building alternatives for people and planet. *Center for Popular Economics, Amherst, MA, USA*.

Korhonen J. , (2004). Industrial ecology in the strategic sustainable development model: strategic applications of industrial ecology. *Journal of Cleaner Production* 12(8), pp. 809–823.

Latouche, S. (2008). *Το στοίχημα της αποανάπτυξης*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας

Latouche, S. (2011). Καστοριάδης, Στοχαστής της οικολογικής δημοκρατίας και πρόδρομος της αποανάπτυξης. Αθήνα: Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Latouche, S. (2013). Αποανάπτυξη: η λέξη και το νόημα της. Στο: Καλλής, Γ., Πετρίδης, Π. & Ηλιόσποροι (Επιμ.). *Πέρα από το δίλημμα λιτότητα ή ανάπτυξη*:

11 άρθρα για την αποανάπτυξη. Αθήνα: Ηλιόσποροι (Διαθέσιμο στο: <http://iliosporoi.net/2013-02-18-09-53-30/2013-02-18-10-39-53/595-11-e>).

Latouche, S. (2013). Αποανάπτυξη: η λέξη και το νόημα της. Στο: Καλλής, Γ., Πετρίδης, Π. & Ηλιόσποροι (Επιμ.). *Πέρα από το δίλημμα λιτότητα ή ανάπτυξη*:

11 άρθρα για την αποανάπτυξη. Αθήνα: Ηλιόσποροι
<<http://iliosporoi.net/2013-02-18-09-53-30/2013-02-18-10-39-53/595-11-e>>Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19-01-2021

Laville, J. L. (1994). L'économiesolidaire: une perspective internationale, Paris: Desclée de Brouwer, coll. *Sociologieéconomique*.

Laville, J. L. (2003). A new European socioeconomic perspective. *Review of Social Economy*, 61(3), 389-405.

Laville, J. L. (2011). What is the third sector? From the non-profit sector to the social and solidarity economy theoretical debate and european reality. *EMES European Research Network Working Paper*, 11(01).

Laville, J. L., & Nyssens, M. (2006). Services de proximité. *Dictionnaire de l'Autre Economie*, Desclée de Brouwer collection folio actuel, Paris, 561-571.

Morrissey A.J., Browne J., (2004). Waste management models and their application to sustainable waste management. *Waste Management*

Oosterlunck Stijn, Debruyne Pascal, (2014), « Going beyond physical urban planning interventions:fostering social innovation through urban renewal in BrugsePoort, Ghent», στοMoulaert F., MacCallum D., Mehmmod A.,

Hamdouch A., (Eds), *The International Handbook on Social Innovation. Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*, Edward Elgar

Opoku, H. N. (2004). Policy implications of industrial ecology conceptions. *Business Strategy and the Environment*, 13(5), 320-333.

Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge university press.

Peyréga, C. H., & Prades, J. (2013). *Comment résister au capitalisme?: tous en coopératives!*. Ed. le Vent se Lève.

Polanyi, K. (2001). *The great transformation: the political and economic origins of our time*; foreword by Joseph E. Stiglitz. *Beacon Press. Boston*.

Porter, M. , (2003). *The Economic Performance of Regions*. Regional Studies.

Roberts B., (2004). The application of industrial ecology principles and planning guidelines for the development of eco-industrial parks: an Australian case study. *Journal of Cleaner Production* 12, pp. 997–1010.

Sahakian, M. (2016). The social and solidarity economy: why is it relevant to industrial ecology?. In *Taking stock of industrial ecology* (pp. 205-227). Springer, Cham.

Sahakian, M. D., & Steinberger, J. K. (2011). Energy reduction through a deeper understanding of household consumption: staying cool in metro Manila. *Journal of Industrial Ecology*, 15(1), 31-48.

Sahakian, M. D., & Dunand, C. (2015). The social and solidarity economy towards greater 'sustainability': learning across contexts and cultures, from Geneva to Manila. *Community Development Journal*, 50(3), 403-417.

Sahakian, M., & Servet, J. M. (2016). Separating the Wheat from the Chaff: Sharing vs. Self-Interest in Crowdfunding. In *Strategic approaches to successful crowdfunding* (pp. 295-313). IGI Global.

Seadon J. , (2010). Sustainable waste management systems. *Journal of Cleaner Production* 18 (16–17), pp. 1639- 1651.

Servet, J. M. (2009). Toward an alternative economy: Reconsidering the market, money, and value.

Servet, J. M. (2014). De nouvelles formes de partage: la solidarité au delà de l'économie collaborative (No. BOOK). Institut Veblen.

Seyfang, G. (2007). Personal carbon trading: Lessons from complementary currencies. Centre for Social and Economic Research on the Global Environment, University of East Anglia, Norwich.

United Nations Environmental Programme (UNEP), (2001). Environmental Management for Industrial Estates Information and Training Resources.

Wagner J., (2011). Incentivizing sustainable waste management. *Ecological Economics* 70, pp. 585–594.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αδάμ, Σ. & Παπαθεοδώρου, Χ. (2010). *Μελέτες (studies): 8. Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Αποκλεισμός: Μια Κριτική Προσέγγιση*. Αθήνα: Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Γεώργιας, Κ. (2013). Η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρώπη: Ορισμοί, Εμπειρία και Προοπτικές. Στο Γεώργιας, Κ (επιμ.). *Κοινωνική Οικονομία: Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, 13-43. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις.

Γεώργιας, Κ. (2018). Παρουσίαση στα πλαίσια του μαθήματος *Κοινωνική Επιχειρηματικότητα: Εναλλακτικά Μοντέλα Χρηματοδότησης και Παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών*. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση.

Γριτζάς Γ., Τσέκου Ε., Παζαϊτης Α. (2015), «Η περίπτωση του Κεμπέκ» στο Καβουλάκος Κ.-Ι, Γριτζάς Γ., *Εναλλακτικοί Οικονομικοί και Πολιτικοί Χώροι*, Αθήνα Σύνδεσμος Ελλήνων Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Ε.Γ.ΚΑΛ.Ο. (2018). *Ετήσια Έκθεση 2018*.

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 26-12-2020

Καβουλάκος, Κ. Ι., & Γριτζάς, Γ. (2015). Εναλλακτικές προσεγγίσεις της χωρικής ανάπτυξης.

Καβουλάκος, Κ. Ι., & Γριτζάς, Γ. (2015). Μορφές εναλλακτικών χώρων.

Κάλλης Γ. (2016), Τα κοινωνικά όρια της ανάπτυξης στο Ντ'ΑλίζαΤζ., Ντεμάρια Φ., Κάλλης Γ., (Επιμ.), *Το λεξιλόγιο της αποανάπτυξης*, Αθήνα, Εκδόσεις των
Συναδέλφων

Καλλής Γ., Ντεμάρια Φ., Ντ'ΑλίζαΤζ. (2016), «Εισαγωγή» στο Ντ'ΑλίζαΤζ., Ντεμάρια Φ., Κάλλης Γ., (Επιμ.), *Το λεξιλόγιο της αποανάπτυξης*, Αθήνα, Εκδόσεις των Συναδέλφων

Καλλής, Γ. (2013). Αποανάπτυξη: κάλεσμα για την εκ νέου ριζοσπαστικοποίηση της οικολογίας. Στο: Καλλής, Γ., Πετρίδης, Π. & Ηλιόσποροι (Επιμ.). *Πέρα από το δίλημμα λιτότητα ή ανάπτυξη: 11 άρθρα για την αποανάπτυξη*. Αθήνα: Ηλιόσποροι <<http://iliosporoi.net/2013-02-18-09-53-30/2013-02-18-10-39-53/595-11-e>> Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 21-01-21

Καπογιάννης, Δ. & Νικολόπουλος, Τ. (2012). Εισαγωγή στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία: Το Μετέωρο Βήμα μιας Δυνατότητας. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Καπογιάννης, Δ. & Νικολόπουλος, Τ. (2012). Εισαγωγή στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία: Το Μετέωρο Βήμα μιας Δυνατότητας. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Καστοριάδης, Κ. (2007). *Η άνοδος της ασημαντότητας*. Αθήνα: Ύψιλον.

Κοράτζα Κ., & Βίκτους Σ., (2016), «Οικονομία της Μονιμότητας» στο Ντ'ΑλίζαΤζ., Ντεμάρια Φ., Κάλλης Γ., (Επιμ.), *Το λεξιλόγιο της αποανάπτυξης*, Αθήνα, Εκδόσεις των Συναδέλφων

Κουρλιούρος, Η. (2016). Τοπική Ανάπτυξη και Συνεργατικός Σχεδιασμός: Ένα Θεωρητικό Πλαίσιο Ανάλυσης. Στο Κορρές, Γ., Κουρλιούρος, Η. & Τσομπάνολγου, Γ. *Χωρική και Τοπική Κοινωνικο-οικονομική Ανάπτυξη*, 13-52. Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης.

Κώστας, Α. & Μαστοράκη, Σ. (2016). Η σημασία και ο ρόλος των Οργανώσεων της Κοινωνικής Οικονομίας και των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Μια μελέτη περίπτωσης στην Περιφερειακή Ενότητα Καβάλας. *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη* 11 (2): 171-174.

Οικονόμου, Α. (2011). Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Συνοχή. Μελέτη Περίπτωσης: Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Αργολίδας. Διπλωματική Εργασία. ΕΚΔΔΑ. Τμήμα Περιφερειακής Διοίκησης.

ΤΕΕ «Το πρόβλημα του Ασωπού ποταμού και προτάσεις του ΤΕΕ για την αντιμετώπισή του», 07/2009

Τέττας, Κ., 2012, “Γηγενές χρώμιο στο υπόγειο νερό της χώρας με έμφαση στη λεκάνη απορροής του Ασωπού ποταμού”, Διπλωματική εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Πολιτικών Μηχανικών

Τσομπάνογλου, Γ. (2013). Καινοτομίες και Διαχείριση. Οι Απαντήσεις της Δημόσιας, Κοινωνικής και Συμπρακτικής Οικονομίας. Στο Γ. Τσομπάνογλου (επιμ.) *Συμπράξεις Εργασίας στην Ιρλανδία. Ελληνικοί και Λοιποί Συσχετισμοί Κοινωνικής Οικονομίας*, 1-8. Αθήνα: Εκδόσεις Γόρδιος.